

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут державного управління
Кафедра державного управління і місцевого самоврядування

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня магістра

Здобувача вищої освіти Каруна Андрія Юрійовича

академічної групи 281м-23-1 ІДУ

спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

за освітньо-професійною програмою Публічне управління
та адміністрування

на тему: «Удосконалення державного управління інтелектуальною
власністю в умовах післявоєнного відновлення України»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	Шумляєва І.Д.			

Рецензент:				
-------------------	--	--	--	--

Нормоконтролер:	Кравцов О.В.			
------------------------	--------------	--	--	--

Дніпро
2024

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка кваліфікаційної роботи ступеня магістра на тему «Удосконалення державного управління інтелектуальною власністю в умовах післявоєнного відновлення України».

85 стор., 1 табл., 2 рис., 56 джерела.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ, ПІСЛЯВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ,
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ, ІННОВАЦІЇ, СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі публічного управління інтелектуальною власністю.

Предмет дослідження – вдосконалення державного управління інтелектуальною власністю в умовах післявоєнного відновлення України.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування засад державного управління інтелектуальною власністю в Україні, а також розробка рекомендацій щодо його вдосконалення у післявоєнний період.

У першому розділі розглядаються теоретичні засади державного управління інтелектуальною власністю в Україні. Другий розділ присвячений аналізу сучасного стану державного управління в Україні та за кордоном. У третьому розділі запропоновано рекомендації щодо вдосконалення державного управління інтелектуальною власністю.

Сфера практичного застосування результатів роботи – органи державної влади, що відповідають за формування та реалізацію політики у сфері інтелектуальної власності, а також інші інституції, залучені до процесу післявоєнного відновлення України.

ABSTRACT

Explanatory note of the master's degree qualification thesis on the topic «Improving public management of intellectual property under the post-war reconstruction of Ukraine».

85 pages, 2 figures, 1 tables, 56 sources.

PUBLIC MANAGEMENT, POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE, INTELLECTUAL PROPERTY, INNOVATIONS, STRATEGIC PLANNING.

Object of the research – social relations that arise in the process of improving government administration of intellectual property.

Subject of the research – improving public management of intellectual property under the post-war reconstruction of Ukraine.

Purpose of the research – the theoretical substantiation of the principles of state governance of intellectual property in Ukraine, along with the development of recommendations for its enhancement under the conditions of Ukraine's post-war recovery.

The first chapter examines the theoretical foundations of state governance of intellectual property, covering its essence, components, Ukraine's legal framework, and international standards. The second chapter reviews the current governance landscape, including digitalization, foreign experience, and the influence of the war. The third chapter offers recommendations to improve governance of intellectual property during Ukraine's post-war recovery, focusing on state-level measures and national security considerations.

Practical application of the research results: state bodies responsible for the formation and implementation of policies in the field of intellectual property, as well as other institutions involved in the process of Ukraine's post-war recovery.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ.....	10
1.1. Сутнісна характеристика державного управління	
інтелектуальною власністю	10
1.2. Нормативно-правові засади державного управління	
інтелектуальною власністю в Україні	20
РОЗДІЛ 2	
ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО	
УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ	
ВЛАСНІСТЮ.....	32
2.1. Зарубіжний досвід державного управління інтелектуальною	
власністю	32
2.2. Сучасний стан державного управління інтелектуальною власністю	
в Україні	44
РОЗДІЛ 3	
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС.....	59
3.1. Підходи до вдосконалення державного управління у сфері	
інтелектуальною власністю	59
3.2. Забезпечення державного управління інтелектуальною власністю	
у сфері національної безпеки і оборони	73
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86

ВСТУП

Процеси глобалізації та інтеграції України у світові структури, а також зростання економічної активності підприємств потребують удосконалення державного управління інтелектуальною власністю для захисту прав на результати творчої діяльності суспільства. Інтелектуальна власність сьогодні є основою для розвитку економіки багатьох країн світу, де інновації та знання формують ключові чинники суспільного прогресу. У сучасному світі інтелектуальна власність перетворилася на надзвичайно цінний ресурс, до якого прагнуть як провідні компанії, так і держави. Ефективне державне управління у цій сфері дає можливість не лише стимулювати впровадження нових технологій, але й забезпечити економічне зростання, посилюючи конкурентні позиції держави на світовому ринку.

Водночас в Україні спостерігається недостатнє використання існуючого значного інтелектуального потенціалу, недосконалість чинних нормативно-правових і організаційних механізмів, низький рівень комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, що приводить до гальмування розвитку високотехнологічних та економічно важливих галузей народного господарства. Ця проблема стає особливо гострою під час війни і набуває ще більшої важливості у період післявоєнного відновлення.

Досить актуальною проблемою для України також залишається низький рівень захисту права на об'єкти інтелектуальної власності, що підкреслює необхідність впровадження та реалізації заходів щодо його посилення з боку держави. З одного боку, в Україні була сформована національна система захисту прав на інтелектуальні ресурси, включаючи важливі міжнародні угоди. Проте їх реалізація зіткнулася з численними труднощами, що ускладнює ефективний захист

інтелектуальної власності в Україні та затримує інтеграцію країни у світову та європейську спільноту, оскільки важливою складовою цього процесу є створення максимально сприятливих правових, організаційних та економічних умов для набуття, здійснення та захисту прав інтелектуальної власності.

У зв'язку з цим, важливим є здійснення досліджень щодо розробки заходів із вдосконалення державного управління інтелектуальною власністю, що сприятиме загальному розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні. Крім цього, важливість вивчення цього питання зростає в умовах відновлення України після руйнівних наслідків війни. Сучасні виклики потребують нових підходів до державного управління інтелектуальними ресурсами, адже саме вони можуть стати потужною основою для оновлення економіки.

Окремі аспекти проблематики вдосконалення державного управління у сфері інтелектуальної власності були предметом розгляду вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: В. Базилевича, І. Беззуба, С. Бондаренка, Ю. Бошицького, О. Зайківський, О. Оністрат, І. Василенко, Е. Брукінга, С. Гордієнка, С. Довгого, В. Дроб'язко, В. Жарова, В. Зінова, В. Іл'їна, Д. Лонг, О. Підпригори, П. Рей та ін. Віддаючи належне доробку вчених у цій сфері, слід зауважити, що підходи до аналізу проблем державного управління у сфері інтелектуальної власності та шляхів їх подолання, вимагають переосмислення. Важливою складовою має бути поглиблене вивчення і опрацювання пропозицій щодо покращення державного управління інтелектуальною власністю на сучасному етапі, що зумовило вибір даної теми магістерського дослідження.

Об'єктом роботи є суспільні відносини, що виникають у процесі публічного управління інтелектуальною власністю.

Предметом роботи є вдосконалення державного управління інтелектуальною власністю в умовах післявоєнного відновлення України.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування засад державного управління інтелектуальною власністю в Україні, а також розробка рекомендацій щодо його вдосконалення у післявоєнний період.

Для досягнення мети кваліфікаційної роботи передбачено вирішення таких завдань:

- узагальнити понятійно-категорійний апарат дослідження державного управління в сфері інтелектуальної власності;
- визначити стан нормативно-правового забезпечення державного управління інтелектуальною власністю в Україні;
- проаналізувати зарубіжний досвід державного управління інтелектуальною власністю;
- визначити сучасний стан державного управління інтелектуальною власністю в Україні;
- запропонувати нові підходи до вдосконалення державного управління інтелектуальною власністю в Україні;
- розробити пропозиції щодо забезпечення державного управління інтелектуальною власністю у сфері національної безпеки і оборони.

Зважаючи на поставлену мету та завдання дослідження, було застосовано загальнонаукові та спеціальні методи. Зокрема, системний підхід дозволив дослідити окремі елементи державного управління у сфері інтелектуальної власності в їх взаємодії. Для дослідження становлення і розвитку державного управління у сфері підтримки інновацій та охорони інтелектуальних прав було використано історичний метод, який дав змогу простежити еволюцію цих процесів у часовій перспективі. Інституційне вивчення державно-управлінських функцій у цій сфері проводилося за допомогою методу комплексного аналізу, що забезпечив цілісне уявлення про взаємодію різних інституцій, норм і процедур. Використання методу синтезу дало змогу розкрити особливості державного управління

інтелектуальною власністю як цілісного інституту зі специфічними ознаками та властивостями, зокрема в частині стимулювання інтелектуальної та інноваційної діяльності, охорони та захисту інтелектуальної власності. Для оцінки ступеню відповідності нормативно-правових, інституційних та функціональних аспектів державного управління інтелектуальною власністю в Україні, було застосовано методи нормативно-правового та інституційно-функціонального аналізу. Крім цього, для підвищення ефективності цієї діяльності в майбутньому було застосовано метод моделювання, що дало змогу описати потенційні сценарії вдосконалення державно-управлінських практик. Для впорядкування результатів дослідження та підвищення логічної послідовності викладеного матеріалу використано метод логічного узагальнення, що сприяв структурованому й послідовному представленню здобутих висновків.

Наукова новизна результатів полягає в новому підході до державного управління інтелектуальною власністю, що включає розвиток теоретичних засад і формулювання прикладних рекомендацій для його вдосконалення в умовах післявоєнного відновлення України. Зокрема, у магістерській роботі: запропоновано комплексний науковий підхід до реалізації системного реформування державного управління у сфері інтелектуальної власності в умовах післявоєнного відновлення України, який передбачає розвиток інноваційних хабів, запровадження механізмів спільної власності, механізмів захисту та встановлення прозорих правил передачі прав інтелектуальної власності; обґрунтовано нагальну потребу у прискореному формуванні сучасного правового режиму інтелектуальної власності в контексті стрімкого розвитку новітніх оборонних технологій, зумовлених викликами воєнного часу; удосконалено напрями інституційної трансформації державного управління у царині захисту інтелектуальної власності, що мають на меті зміцнення правосуддя в цій галузі; набуло подальшого розвитку

доповнення та уточнення змісту категорії «державного управління у сфері інтелектуальної власності».

Практичне значення результатів кваліфікаційної роботи полягає у можливості використання її результатів в діяльності органів державної влади, зокрема профільних міністерств та відомств, Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ), науково-дослідних інституцій, вищих навчальних закладів, бізнес-асоціацій та інноваційно орієнтованих підприємств. Застосування отриманих висновків та рекомендацій може сприяти формуванню більш ефективного інституційного та нормативно-правового середовища, запровадженню інструментів підтримки інноваційного розвитку, розвитку кадрового потенціалу та вдосконаленню механізмів комерціалізації інтелектуальної власності. Результати цієї роботи, позитивні приклади із зарубіжного досвіду та розроблені пропозиції можуть бути використані в діяльності різних інститутів публічного управління.

Кваліфікаційна робота ступеня магістра відповідно до мети, завдань та предмету дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 85. сторінок, 2 рис., 1 табл., 56 використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ

1.1. Сутнісна характеристика державного управління інтелектуальною власністю

На тлі сучасних глобальних тенденцій, що постійно підсилюють роль інтелектуального капіталу як ключового ресурсу державного розвитку, державне управління інтелектуальною власністю постає не просто як вузькоспеціалізована сфера регуляторної діяльності, а як багаторівнева, складна та одночасно вибаглива система, покликана інтегрувати правові, економічні, технологічні та культурні чинники задля ефективного використання, захисту та примноження креативного потенціалу нації. Особливо актуальним це стає для України, що перебуває в процесі повномасштабної війни але з думками про післявоєнне відновлення, намагаючись вибудувати міцну інституційну базу, яка не лише захищатиме інтелектуальну спадщину, а й сприятиме її повноцінній комерціалізації, залученню інвестицій та формуванню міжнародного авторитету у сфері інновацій.

Передусім важливо наголосити на тому, що творчу діяльність, якою є інтелектуальна діяльність, у принципі неможливо жорстко регламентувати. Творчий процес залишається поза межами прямого державного контролю. Відтак, мова може йти лише про управління тими суспільними відносинами, які виникають у процесі створення, використання, поширення та захисту результатів інтелектуальної праці.

Держава докладас зусиль для розвитку наукової сфери та всіх інших проявів інтелектуальної діяльності. Згідно з п. 6 ст. 85 Конституції України, Верховна Рада України затверджує загальнодержавні програми науково-технічного розвитку, а це

стосується й інших видів творчості: наукової, літературної, художньої чи виконавської. Вони також знайшли своє відображення в нормах Конституції України. Водночас, відповідно до п. 4 ст. 116 Конституції України, Кабінет Міністрів України розробляє та реалізує загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального й культурного розвитку.

Безпосереднє керівництво в галузі інтелектуальної діяльності здійснює Кабінет Міністрів, який визначає державну політику та створює відповідні органи управління у цій сфері. До них можна зарахувати міністерства, відомства, державні комітети та інші державні установи, покликані забезпечувати координацію й регулювання інтелектуальної діяльності в межах наданих конституційних повноважень. Також певну управлінську роль відіграють громадські організації - творчі спілки, фонди тощо, які в межах своєї компетенції ухвалюють акти, пов'язані з інтелектуальною діяльністю. Проте вирішальною залишається саме державна управлінська функція.

Для ефективного розвитку інноваційного підприємництва система державного управління інтелектуальною власністю повинна відповідати низці вимог. Зокрема це:

- ефективний захист правових, економічних, соціальних і культурних інтересів держави;
- приведення практики набуття, реалізації та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності до рівня економічно розвинених країн;
- удосконалення механізмів охорони прав на такі об'єкти за світовими стандартами;
- створення сприятливих умов для заявників, спрощення діловодства та процедур набуття прав на інтелектуальну власність;

- зниження рівня інтелектуального піратства й недопущення розповсюдження контрафактної продукції;
- стимулювання науково-технічного потенціалу нації та конкурентоспроможності економіки на інноваційній основі;
- поліпшення інвестиційного клімату, розвиток підприємництва;
- розроблення державних програм, що заохочують малі й середні підприємства до підвищення рівня знань у сфері інтелектуальної власності;
- реформування системи освіти задля посилення інноваційної культури, активного застосування знань та результатів інтелектуальної діяльності;
- реалізація інформаційних програм для популяризації знань у царині інтелектуальної власності;
- розширення міжнародного співробітництва й покращення іміджу країни у цій сфері [1].

Актуальність державного управління у сфері інтелектуальної власності зумовлена декількома взаємопов'язаними чинниками. По-перше, істотне підвищення ролі інтелектуальної діяльності та інноваційного розвитку формує підґрунтя для економічного зростання країни. По-друге, нагальною стає потреба використовувати потенціал інтелектуальної власності у підприємницькій діяльності для створення та просування конкурентоспроможних товарів і послуг як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках. По-третє, завдяки вмілому залученню інтелектуального продукту у виробничий процес підприємства мають можливість істотно примножувати свої прибутки. Крім того, новітні вимоги до функціонування механізмів державного управління в цій сфері охоплюють визнання нематеріальних активів, їхню прозору оцінку, капіталізацію й подальшу комерціалізацію, а також формування вичерпної системи обліку таких активів. Не менш важливим є те, що на тлі підвищення ролі інтелектуальної власності у всіх

галузях економічної діяльності постає питання підготовки високоосвічених фахівців, створення відповідної інфраструктури та механізмів професійного удосконалення на державному, регіональному та місцевому рівнях. Саме ці чинники, взаємодіючи між собою, зумовлюють актуальність державного управління у сфері інтелектуальної власності [2, с. 116].

Оскільки інтелектуальна власність, що охороняється у багатьох країнах, стає потужним каталізатором прогресу в усіх сферах суспільного розвитку, наявність сучасної, визнаної на міжнародному рівні системи її захисту є невід'ємною складовою соціально-економічного просування країни.

Для переважної більшості розвинених країн формування ефективної системи захисту інтелектуальної власності є одним із провідних пріоритетів державної політики. Такий підхід базується передусім на усвідомленні того, що належна охорона інтелектуальних прав здатна стимулювати інноваційний розвиток, який, своєю чергою, виступає потужним чинником економічного зростання. Якісне забезпечення правової охорони в цій галузі цілковито узгоджується з обраним державою курсом на цивілізовані ринкові відносини, соціальну орієнтацію економіки та загальний інноваційний прогрес. Водночас ефективний захист інтелектуальної власності має й вагомий соціальний вимір. Коли автор або винахідник отримує справедливу винагороду за свій креативний доробок, він може спрямувати зусилля на пошук і розробку нових ідей, замість витратити час на пошук інших джерел матеріального забезпечення. Завдяки цьому суспільство загалом отримує більше можливостей для розкриття власного творчого потенціалу, що в підсумку стає каталізатором інноваційних перетворень і сталого розвитку держави [3, с. 242].

Відсутність належного правового захисту інтелектуальної власності позбавляє громадян стимулу розвивати свій інтелектуальний потенціал, що зрештою може призвести до деградації суспільства.

Роль держави у стимулюванні інтелектуальної та інноваційної діяльності втілюється передусім у забезпеченні сприятливих умов для розвитку науки, включно з прикладними дослідженнями, а також у формуванні належної системи підготовки науково-технічних кадрів. Задля підвищення інноваційного потенціалу підприємництва державні інституції впроваджують спеціальні програми, покликані заохочувати творчі розробки та трансформацію ідей у комерційно перспективні проекти. Водночас практика державних замовлень на науково-дослідні роботи забезпечує початковий імпульс для новаторських рішень, які згодом можуть перерости в економічний драйвер зростання. Крім того, активне використання фіскальних та інших регуляторних інструментів спрямоване на формування збалансованого інноваційного середовища, де наукові здобутки мають усі шанси знайти реальне застосування. Не менш вагомим є посередництво держави у розбудові сталій взаємодії між академічним сектором, прикладними дослідженнями та промисловими корпораціями, що, в підсумку, посилює практичну спрямованість науково-технічних розробок і сприяє ефективнішій інтеграції інноваційних продуктів у реальну економіку [4].

Ефективність системи управління у сфері інтелектуальної власності в Україні значною мірою залежить від ефективності державних механізмів управління, розвитку інноваційної інфраструктури, гарантій правового захисту та продуктивної взаємодії між державними і недержавними суб'єктами [4]. На думку окремих фахівців, ефективна система державного управління у сфері інтелектуальної власності повинна не лише сприяти економічному зростанню, а й забезпечувати вчасне та аргументоване прийняття рішень, швидко реагуючи на внутрішні зміни та трансформації ринкового середовища. Вона має створювати максимально сприятливі передумови для розкриття та посилення творчого потенціалу як у масштабах усієї держави, так і в межах конкретних регіонів чи підприємств,

запроваджуючи стабільний рух уперед та пришвидшуючи формування нових інноваційних ідей [5, с. 159].

Розвивати державне управління інтелектуальною власністю варто у двох базових напрямках [3, с. 243]. Перший з них передбачає створення інституційно-організаційної системи та правового підґрунтя, здатного забезпечити надійну охорону та дієвий захист інтелектуальної власності. Йдеться, зокрема, про чіткий розподіл повноважень, оптимізацію діяльності державних установ, налагодження ефективних координаційних зв'язків та унеможливлення дублювання функцій. Другий напрям зосереджено на формуванні такої управлінської інфраструктури, яка б відповідала реальному стану справ у галузі захисту інтелектуальних прав і надавала всім учасникам процесу відповідні інструменти та ресурси для гарантованого захисту своїх інтересів.

Доречно наголосити на потребі забезпечити комфортні, зрозумілі та доступні умови надання публічних послуг у цій царині. У більшості розвинених країн державна підтримка інтелектуальної власності вже давно стала вагомим складовою національної політики. Причиною цього є прагнення впроваджувати інноваційні, а не імітаційні підходи до економічного розвитку, адже саме новаторські рішення можуть стати рушієм зростання, особливо в умовах побудови соціально орієнтованої та інноваційно спрямованої економіки. Крім того, належний захист прав винахідників, авторів та творців стимулює весь суспільний творчий потенціал, оскільки винагороджує справжню інтелектуальну діяльність, заохочуючи розробку нових технологій і продуктів [6, с. 12].

Інноваційні підходи в державному управлінні, до яких входять сучасні управлінські технології, нові методи функціонування та стратегічні ініціативи, спираються на використання потенціалу державного, регіонального або місцевого менеджменту – як емпіричного досвіду, так і останніх наукових здобутків. Інформація, зокрема інтелектуальна власність, розглядається як стратегічний

ресурс для інноваційної діяльності. Вона є потужним і необмеженим нематеріальним активом, що сприяє сталому розвитку країни на всіх рівнях [7, с. 120]. Дослідження свідчать, що кожна країна має інтелектуальний потенціал, однак саме ті держави, які вміють раціонально його використовувати й організовувати процес інтелектуального відтворення, досягають найкращих результатів.

Інноваційні процеси потребують створення особливих «теплих» умов, які сприятимуть формуванню та збереженню позитивного інтелектуального клімату. Це має сприяти активному регулюванню інноваційних процесів з метою забезпечення «позитивного інноваційного сальдо» в економіці, коли приплив інтелекту, наукових розробок та високотехнологічних продуктів перевищує їх відтік [8, с. 49]. Це одна з важливих цілей державного управління у сфері інтелектуальної власності.

Як ключовий чинник інноваційної політики, державне управління у сфері інтелектуальної власності сприяє ефективному обміну інтелектуальними продуктами між творцями, посередниками та споживачами. Воно стимулює науково-технічні дослідження, циркуляцію ідей, кооперацію між учасниками інноваційного процесу, створення сприятливих умов для міжгалузевого обміну технологіями, проведення спільних досліджень, а також залучення споживачів до формування інноваційного середовища [9, с. 97].

Державне управління у сфері інтелектуальної власності дає змогу розвивати систему фінансового забезпечення інновацій, раціонально використовувати матеріально-фінансові ресурси шляхом відшкодування та капіталізації інноваційних витрат. Це включає реалізацію об'єктів інтелектуальної власності, передачу прав, залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, формування позитивного іміджу інноваційних структур та впровадження нових економічних відносин [10, с. 214].

Сучасна українська система державного управління інтелектуальною власністю є формою прямого впливу державних органів на взаємовідносини між учасниками створення та комерціалізації інтелектуального продукту. Цей вплив реалізується через правову охорону, чітке визначення прав інтелектуальних творів та їхніх авторів.

Об'єкт управлінського впливу – це сукупність причинно-наслідкових зв'язків, які закріплюють права власників інтелектуальної власності та забезпечують поєднання організації з самоорганізацією, формальних та неформальних правил поведінки учасників [11, с. 161]. Управління інтелектуальною власністю стає специфічним напрямом досліджень у сфері державного управління, оскільки воно пов'язане з унікальністю творчого процесу.

Інновації у сфері державного управління інтелектуальною власністю, а також інноваційно-інвестиційний поступ України будуть досяжними лише за умови формування національної інноваційної системи. У її структуру входять два ключові блоки. Перший – науково-виробничий, який охоплює різноманітні приватні підприємства, науково-дослідні установи, заклади освіти, технопарки та інкубатори інновацій. Другий – інфраструктурний, що передбачає наявність ефективно діючих фінансових, правових і соціальних інститутів, здатних забезпечити сталий розвиток та функціонування всієї системи [12, с. 54].

Основними первинними продуктами інноваційної діяльності є об'єкти інтелектуальної власності та супутні немайнові права. Їх захист надає новаторам ексклюзивні можливості, стимулює творчу активність, розширює технологічний потенціал та приносить прямі економічні вигоди країні.

Загалом, державна політика у сфері інтелектуальної власності покликана забезпечити помітні якісні та кількісні зрушення у розвитку інтелектуального потенціалу суспільства. На думку дослідників, ефективність державного управління в цій галузі можна оцінювати за кількома показниками [13, с. 153]. До

них належать загальна економічна користь, виражена у грошовому еквіваленті, отримана від застосування інтелектуальних розробок; кількість технічних рішень, що мають патентний захист і створені в Україні або у певних секторах виробництва; обсяг результатів творчої діяльності, здатних до правової охорони, напрацьованих у країні за визначений проміжок часу; а також місце держави у міжнародних та європейських рейтингах, враховуючи кількість зареєстрованих винаходів у розрахунку на одну особу.

Суб'єктами інтелектуальної власності в Україні є творці (винахідники, виконавці, автори), виробники фонограм, теле- та радіокомпанії, видавничі організації, представники у справах інтелектуальної власності, громадські об'єднання, фонди, навчальні заклади, інноваційні структури та інші учасники, пов'язані з інтелектуальною діяльністю.

Управлінський вплив на суб'єктів, залучених до сфери інтелектуальної власності, як і в інших галузях, здійснюється за допомогою адміністративно-правових інструментів, що знаходять свій вияв у конкретних управлінських діях. У даному контексті держава регулює суспільні відносини, пов'язані з визначенням правових норм і режимів охорони інтелектуальних продуктів, виданням відповідних охоронних документів, встановленням довірчих договорів, які розподіляють права між учасниками, та засвідченням можливості господарської діяльності на основі результатів інтелектуальної праці. Окрім того, до сфери впливу входить реєстрація суб'єктів, які надають громадянам фахову допомогу в реалізації власних прав, упровадження заходів, спрямованих на запобігання й протидію порушенням інтелектуальної власності, а також формування превентивних механізмів для уникнення конфліктних ситуацій. У випадках, коли йдеться про порушення прав інших осіб, держава забезпечує процес притягнення до відповідальності як фізичних, так і юридичних осіб, захищаючи законні інтереси правовласників та учасників ринку інтелектуальної власності [14].

Розглядаючи поняття «об'єкт управління» у контексті інтелектуальної власності, можемо сказати, що з точки зору теорії державного управління цей процес являє собою комплекс цілеспрямованих заходів, які дають змогу перейти від початкового стану об'єкта до більш упорядкованого в управлінському та юридичному відношенні стану протягом визначеного часу. Це визначення розкриває сутність «управління системою інтелектуальної власності» та формує основну мету такої діяльності. Для досягнення успіху необхідно застосовувати прогнозування, планування, облік, постійний зворотний зв'язок тощо.

Злагоджена система державного регулювання має вчасно й адекватно відповідати на сучасні технологічні виклики, враховувати темпи суспільного поступу та особливості розвитку сфери інтелектуальної власності. Для цього необхідно забезпечити гнучке нормативно-правове середовище, яке б дозволяло оперативно реагувати на науково-технічний прогрес і створювало ефективні механізми контролю та захисту прав учасників ринку інтелектуальної власності. Такий підхід повинен охоплювати не лише загальнодержавний рівень, а й функціонування окремих регіонів і конкретних господарських суб'єктів. Утворення такої системи стане надійним фундаментом для ефективного управління інтелектуальною власністю, посилить захист інтересів усіх залучених сторін та підвищить інноваційний потенціал України.

Таким чином, державне управління інтелектуальною власністю можна розглядати як багатовимірну систему організаційно-регуляторного впливу, який державні інститути здійснюють на всі етапи життєвого циклу інтелектуальних продуктів – від створення та охорони до використання й захисту. Воно охоплює формування та реалізацію державної політики у цій сфері, впровадження правових, економічних та адміністративних механізмів, що забезпечують належний правовий захист результатів творчої діяльності, стимулюють інновації й сприяють ефективному використанню інтелектуальних ресурсів. Цей процес відбувається не

лише через роботу відповідних органів виконавчої влади, але й шляхом залучення державних установ, неурядових організацій, приватного сектору та міжнародних інституцій. Такий інтегрований підхід надає державному управлінню інтелектуальною власністю цілісності та гнучкості, що дозволяє адаптуватися до динамічних умов сучасного світу та забезпечувати сталий інноваційний розвиток країни.

1.2. Нормативно-правові засади державного управління інтелектуальною власністю в Україні

На одному з засідань Ради національної безпеки і оборони Президент України наголосив, що сфера інтелектуальної власності є потужним ресурсом для розвитку та зміцнення внутрішнього економічного ринку. Водночас парадокс полягає в тому, що в умовах сучасних викликів її роль все ще не отримує належної оцінки та застосування [15].

Державне управління інтелектуальною власністю у будь-якій країні є складним, багатокомпонентним процесом, що охоплює правові, економічні та соціальні аспекти. В Україні правове регулювання цієї сфери розвивалося впродовж трьох десятиліть, і хоча сьогодні воно включає низку актів та міжнародних угод, все ще залишається чимало викликів у її повній відповідності глобальним стандартам. Міжнародні зобов'язання та інтеграція з європейським правовим простором вимагають адаптації національних норм, що дозволить не лише посилити захист інтелектуальної власності, а й сприяти розвитку інноваційного потенціалу країни.

Важливо розуміти, що інтелектуальна власність в Україні, як і сама ідея ринкової економіки в пострадянських умовах, зароджувалася в атмосфері невизначеності, амбіцій і спроб знайти своє місце в новому світовому порядку. Це

була доба, коли країна, опинившись на перехресті ідей і методів, намагалася перенести національну правову систему з радянської централізованої моделі до принципів, прийнятих у розвинутих ринкових економіках.

Перші кроки у сфері інтелектуальної власності були натхненні міжнародним досвідом. Одним із перших ключових досягнень стало ухвалення у 1993 році Закону України «Про авторське право і суміжні права» (втратив чинність). Цей закон заклав основу для правового захисту літературних, мистецьких і наукових творів, визнавши авторів та виконавців основними суб'єктами цих прав. На його базі було встановлено перші правила гри у сфері творчості, що мали б стимулювати культурний розвиток і залучення до України міжнародних інвестицій у галузі розваг, медіа та видавничої справи. Не менш важливим був розвиток патентного законодавства. Ухвалення законів, що регулюють патентування винаходів, корисних моделей та промислових зразків, створило механізми для захисту технічних інновацій. У середовищі, де інженери та науковці традиційно відігравали важливу роль, це стало суттєвим кроком до побудови нової інноваційної економіки. Одночасно впроваджувалися норми, які регулювали захист торгових марок, що мало особливе значення для розвитку підприємництва та захисту брендів у середовищі зростаючої конкуренції.

Інституційний аспект державного управління інтелектуальною власністю охоплює широку систему організацій, які виконують функції захисту, реєстрації, підтримки та просування прав інтелектуальної власності. Ефективне функціонування цих інституцій є ключовим фактором для розвитку інноваційної економіки, залучення інвестицій та інтеграції до міжнародної спільноти. У більшості країн світу для вирішення питань інтелектуальної власності діють спеціалізовані органи, такі як патентні відомства, агентства з питань авторських прав, національні ради з питань інтелектуальної власності та спеціалізовані суди. В

Україні також функціонує низка ключових інституцій, які виконують свої завдання в умовах значних викликів та поступових реформ.

Починаючи з 2016 року, у країні проводиться реформа державної системи правової охорони інтелектуальної власності, яка була прискорена внаслідок повномасштабного вторгнення. Важливим кроком стало ухвалення Закону № 703-ІХ, яким визначено створення Національного органу інтелектуальної власності (НОІВ) [16]. На виконання цього закону було сформовано юридичну особу публічного права, покликану забезпечити реалізацію державної політики у даній сфері. Та 8 листопада 2022 року вступило в силу розпорядження Кабінету Міністрів України № 943-р від 28 жовтня 2022 року під назвою «Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності», згідно з цим документом, Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент) припинило виконувати обов'язки Національного органу інтелектуальної власності (НОІВ). На його місце була створена Державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (УКРНОІВІ / ІР офіс), одна з провідних інституцій у сфері інтелектуальної власності в Україні на даний момент, яка взяла на себе ці функції та повністю забезпечує реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності як НОІВ.

Передача функцій НОІВ новій установі є передбаченим законодавством кроком у межах реформи інституційної складової системи інтелектуальної власності. Державні органи повідомляють про готовність зберегти та посилювати експертний потенціал, розвивати професійні компетенції фахівців патентного відомства і постійно підвищувати їхню кваліфікацію. Планується забезпечити прозорий та фаховий підхід до управління інтелектуальною власністю, розвивати партнерство з професійним середовищем, а також створювати привабливі умови для інвесторів, винахідників і бізнесу, стимулюючи економіку знань та інновацій.

Цей офіс є центральним органом у сфері інтелектуальної власності в Україні, створеним для управління системою інтелектуальної власності та забезпечення її відповідності міжнародним стандартам. Основні функції УКРНОІВІ включають реєстрацію прав інтелектуальної власності, яка охоплює видачу патентів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, а також реєстрацію товарних знаків і географічних зазначень. Крім того, Апеляційна палата УКРНОІВІ виконує важливу роль у системі, оскільки дозволяє вирішувати спори, пов'язані з реєстрацією об'єктів інтелектуальної власності, без звернення до суду. Офіс також реалізує проекти, спрямовані на підтримку винахідників, розвиток інноваційного підприємництва та комерціалізацію розробок.

Окрім УКРНОІВІ, державне управління інтелектуальною власністю в Україні здійснюється через систему органів державної виконавчої влади, кожен з яких виконує певні функції та сприяє ефективній реалізації державної політики у цій сфері. До основних з них належать Міністерство економіки України та Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Міністерство економіки України є центральним органом виконавчої влади, відповідальним за формування та реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності та інновацій. В межах Міністерства діє спеціалізований відділ державної політики у сфері інтелектуальної власності, який займається розробкою нормативно-правових актів, координацією діяльності з охорони інтелектуальної власності та підтримкою інноваційних ініціатив. Міністерство ініціює законодавчі зміни, спрямовані на гармонізацію національних норм з міжнародними стандартами, зокрема з угодою TRIPS та *acquis* Європейського Союзу. Також, забезпечує узгодженість дій різних державних органів у сфері інтелектуальної власності, сприяючи ефективному захисту прав власників та стимулюючи розвиток інновацій та сприяє фінансуванню і підтримці науково-

дослідних і дослідно-конструкторських робіт, спрямованих на створення нових технологій та продуктів [17].

У свою чергу, Міністерство аграрної політики та продовольства України відіграє важливу роль у сфері управління інтелектуальною власністю, особливо у контексті аграрних технологій та біотехнологій. Основні функції Міністерства економіки України включають захист інтелектуальної власності в аграрній сфері, підтримку інновацій у сільському господарстві, сприяння фермерським ініціативам та приведення національних стандартів у відповідність до міжнародних вимог. Міністерство активно розробляє та впроваджує законодавчі акти, які регулюють захист прав на агротехнології, генетично модифіковані організми та інші інноваційні продукти аграрного сектору. Воно також фінансує науково-дослідні проекти, спрямовані на створення нових агротехнологій, підвищення врожайності сільськогосподарських культур та забезпечення продовольчої безпеки країни. Крім цього, Міністерство надає юридичну та фінансову підтримку фермерам і аграрним підприємствам у процесі патентування новаторських рішень та технологій, що сприяє розвитку підприємництва і впровадженню сучасних підходів у сільське господарство. Співпраця з міжнародними організаціями дозволяє Міністерству впроваджувати передові практики у сфері аграрної інтелектуальної власності, що, в свою чергу, підвищує конкурентоспроможність українських аграрних продуктів на світовому ринку. Таким чином, Міністерство економіки України відіграє важливу роль у створенні сприятливих умов для захисту та розвитку інтелектуальної власності в аграрному секторі, стимулюючи інновації та забезпечуючи інтеграцію України у глобальні інтелектуальні екосистеми [18].

Ефективне державне управління інтелектуальною власністю в Україні можливе завдяки тісній взаємодії між різними державними органами. Міністерство економіки координує загальну політику та законодавчі ініціативи, тоді як ІР офіс здійснює практичну реалізацію цих політик через реєстрацію та захист об'єктів

інтелектуальної власності. Міністерство аграрної політики сприяє специфічним потребам аграрного сектору, забезпечуючи захист інновацій у цій галузі. Разом ці органи формують комплексну систему управління інтелектуальною власністю, яка сприяє розвитку інноваційної економіки, захисту прав власників та інтеграції України у світову інтелектуальну екосистему.

Реалізація реформи супроводжується узгодженням нормативно-правової бази з міжнародними стандартами, зокрема в контексті імплементації європейського права. Україна активно наближає своє законодавство до *acquis* Європейського Союзу, гармонізуючи норми, удосконалюючи правозастосування та посилюючи захист прав інтелектуальної власності. Важливим механізмом у цьому напрямі є фахові діалоги з європейськими інституціями. ЄС, у свою чергу, інформує про нові ініціативи щодо боротьби з підробками та піратством, розробляє переліки сфер ризику й надає рекомендації для країн-партнерів. Українська сторона демонструє прогрес у формуванні підзаконної нормативної бази, наближає процедури реєстрації авторського права та прав промислової власності до європейських практик, удосконалює роботу колегіальних органів і посилює взаємодію з міжнародними організаціями.

Спільне розуміння важливості посилення охорони та захисту прав інтелектуальної власності є не лише правовим зобов'язанням, а й ключовим драйвером інновацій та міжнародного співробітництва. Україна продовжує активно працювати над приведенням національного законодавства та практик у відповідність до *acquis* Європейського Союзу, що охоплює надбання та доробки в рамках Угоди про асоціацію. Одночасно здійснюється підвищення спроможності та компетенцій національних інституцій у сфері інтелектуальної власності. У рамках цієї діяльності Уряд України схвалив 17 нових підзаконних нормативно-правових актів, з яких 9 були розроблені Міністерством економіки, а 6 – Міністерством аграрної політики та продовольства, такі як:

- Постанова Кабінет Міністрів України «Про затвердження Порядку набуття та втрати статусу сирітських творів, фонограм, відеограм та зафіксованих у них виконань, умов їх дозволеного використання та ведення реєстру» від 15 грудня 2023 року № 1312;
- Постанова Кабінет Міністрів України «Про затвердження Порядку захисту особистих немайнових прав автора, твір якого став суспільним надбанням, у разі відсутності спадкоємців» від 10 жовтня 2023 року № 1066;
- Наказ Міністерства Економіки України «Про затвердження Регламенту Апеляційної палати Національного органу інтелектуальної власності» від 23 листопада 2023 року № 17768;
- Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження Порядку державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються майнових прав на твір» від 16 серпня 2023 року № 11319;
- Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження Правил складання, подання заявки на торговельну марку, заявки на міжнародну реєстрацію торговельної марки та проведення експертизи заявки на торговельну марку, міжнародної реєстрації торговельної марки з поширенням на Україну» від 06 серпня 2024 року № 19889 та інші.

Одним із ключових нормативно-правових актів є новий порядок реєстрації авторського права, який був запроваджений Законом України «Про авторське право і суміжні права». Цей закон передбачає не лише процедуру реєстрації авторських прав, а й надання роз'яснень щодо його нововведень. Зокрема, ІР офіс України допускає включення до творів об'єктів, згенерованих штучним інтелектом (ШІ), за умови, що автори ідентифікують такі об'єкти. Це сприяє уникненню недобросовісних заявок на реєстрацію авторського права та забезпечує прозорість процесу.

Крім того, ІР офіс України активно працює над створенням реєстру сирітських творів, який включає твори, автор яких невідомий або які не можуть бути ідентифіковані. Це дозволяє власникам прав на такі твори легально використовувати їх, запобігаючи порушенням та незаконному використанню.

У 2025-2026 роках планується розробка нових редакцій спеціальних законів для окремих об'єктів інтелектуальної власності, що дозволить подальше імплементацію положень *acquis* ЄС з урахуванням результатів офіційного скринінгу [19]. Загалом нормативно-правові засади державного управління інтелектуальною власністю в Україні поступово розвиваються та модернізуються відповідно до міжнародних стандартів.

Значним стимулом для вдосконалення нормативного регулювання стала інтеграція України до Світової організації торгівлі (СОТ) у 2008 році, що передбачало приведення українських норм інтелектуальної власності у відповідність до Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS). Згідно з TRIPS, країни-члени зобов'язані забезпечувати надійний захист прав інтелектуальної власності на національному рівні, що включає як законодавчі, так і правозастосувальні заходи. Законодавчі заходи покликані створити чітку та всеосяжну правову основу, яка охоплює всі аспекти захисту інтелектуальної власності. Вони повинні визначати об'єкти інтелектуальної власності із математичною точністю, встановлювати детальні процедури реєстрації, регламентувати порядок передачі прав та надавати ефективні механізми для їхнього захисту. Це включає ухвалення законів, які регулюють авторське право, патентне право, захист торговельних марок, промислових зразків, географічних зазначень і навіть комерційну таємницю.

В Україні законодавство у сфері інтелектуальної власності має багатогранний характер і охоплює широкий спектр аспектів. Його основою є положення Конституції України, які гарантують право кожного громадянина володіти,

користуватися та розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності (стаття 41). Водночас стаття 54 Конституції забезпечує свободу літературної, художньої, наукової та технічної творчості, а також захищає авторські права громадян, їхні моральні й матеріальні інтереси, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [20]. Вона складається з низки спеціалізованих законів, підзаконних актів та міжнародних договорів, ратифікованих Україною, серед яких ключові ролі відіграють:

– Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 31 березня 2023 року, що встановлює правові засади охорони та використання творів літератури, науки, мистецтва, а також прав виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення;

– Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 31 грудня 2023 року, який регулює відносини, пов'язані з набуттям та реалізацією прав на винаходи та корисні моделі, визначає порядок подання та розгляду заявок, видачі патентів та захисту прав патентовласників;

– Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 31 грудня 2023 року, що визначає правові засади реєстрації та використання товарних знаків, забезпечує захист прав власників знаків від неправомірного використання третіми особами;

– Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» від 31 грудня 2023 року, що регулює відносини щодо реєстрації та використання промислових зразків, встановлює порядок охорони та захисту прав їх власників.

Окрім законів, регулювання здійснюється через підзаконні акти, зокрема постанови Кабінету Міністрів України, накази міністерств та відомств, які деталізують процедури та механізми реалізації законодавства. Наприклад, наказ Міністерства економіки України від 16 серпня 2023 року № 11319 «Про затвердження Порядку державної реєстрації авторського права і договорів, які

стосуються майнових прав на твір» визначає процедуру реєстрації авторських прав, сприяючи офіційному визнанню та захисту творів.

На особливу увагу заслуговують питання правового регулювання штучного інтелекту, оскільки як у світовому масштабі, так і в Україні ця сфера ще не отримала належного правового оформлення, що ускладнює офіційне визнання та належний захист творів, створених із залученням штучним інтелектом. Станом на сьогодні в Україні використання штучного інтелекту регулюється лише частково через низку законів, серед яких: Закон України «Про захист персональних даних», «Про авторське право та суміжні права», «Про захист прав споживачів», «Про електронні довірчі послуги» та інші нормативно-правові акти. Додатково, 2 грудня 2020 року Кабінет Міністрів України розпорядженням № 1556-р затвердив Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні, яка визначила штучний інтелект як пріоритетний напрям у сфері науково-технологічних досліджень. Згідно з цією Концепцією, штучний інтелект розглядається як організована сукупність інформаційних технологій, що дає змогу виконувати складні комплексні завдання за допомогою системи наукових методів дослідження та алгоритмів обробки інформації, яка отримана або самостійно створена в процесі роботи. Це також включає можливість створення та використання власних баз знань, моделей прийняття рішень, алгоритмів роботи з інформацією та визначення способів досягнення поставлених цілей. Нова редакція Закону України «Про авторське право та суміжні права» внесла суттєві зміни в регулювання сфери штучного інтелекту, передбачивши існування прав *sui generis* на неоригінальні об'єкти, створені комп'ютерною програмою без участі фізичної особи [21].

Законодавство передбачає широкий спектр механізмів для захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, починаючи від адміністративних процедур і закінчуючи судовим переслідуванням порушників. До цього арсеналу входять заходи, спрямовані на відновлення порушених прав, зокрема, накладення штрафів,

припинення незаконного використання об'єктів інтелектуальної власності, а також вилучення чи знищення контрафактної продукції. Окремою категорією є право потерпілої сторони на отримання компенсації за завдані збитки, яка може охоплювати як матеріальні втрати, так і шкоду репутації. Захист через суд надає можливість власникам інтелектуальної власності звертатися до правових органів для відновлення справедливості, використовуючи інструменти, передбачені як цивільним, так і кримінальним законодавством. У разі успішного розгляду справи суд може зобов'язати порушника виплатити компенсацію, розмір якої визначається на основі реальних збитків або недоотриманого доходу. Адміністративні процедури, у свою чергу, надають можливість оперативного вирішення спорів, зокрема через органи, які здійснюють реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності чи контролюють дотримання відповідних норм. У цьому контексті важливою є взаємодія між адміністративними та судовими механізмами, яка дозволяє створити комплексний підхід до забезпечення прав власників.

У свою чергу, міжнародна система захисту інтелектуальної власності базується на ряді важливих угод, які регулюють захист і комерціалізацію інтелектуальної власності у глобальному масштабі. Одним із найважливіших документів є Паризька конвенція про охорону промислової власності, прийнята ще у 1883 році, яка заклала фундамент для забезпечення прав власників патентів, товарних знаків і промислових зразків [22]. Ще однією ключовою угодою є Бернська конвенція з охорони літературних і художніх творів, яка встановлює права авторів на літературні та художні твори і передбачає автоматичний захист авторського права для робіт, створених у країнах-учасницях [23]. Вона стала важливим кроком у забезпеченні міжнародної охорони авторських прав, що сприяє культурному та економічному обміну між країнами.

Крім них, сучасні вимоги до захисту інтелектуальної власності встановлюються Угодою TRIPS, яка об'єднує положення більшості міжнародних

конвенцій і містить вимоги до стандартів захисту інтелектуальної власності у всіх країнах-членах СОТ. TRIPS не лише підвищує стандарти захисту, але й передбачає механізми вирішення спорів у випадках порушення прав інтелектуальної власності між державами, що є важливим інструментом для захисту прав на глобальному рівні.

Інтеграція України до міжнародної системи інтелектуальної власності є стратегічно важливим процесом, що сприяє зміцненню економічних зв'язків, покращенню доступу до нових технологій та культурному обміну. У рамках цього процесу Україна вже приєдналася до багатьох ключових міжнародних договорів і конвенцій, таких як Паризька і Бернська конвенції, Мадридська система міжнародної реєстрації товарних знаків та Гаазька система міжнародної реєстрації промислових зразків. Це дозволяє українським власникам інтелектуальної власності отримувати захист своїх прав у багатьох країнах світу за спрощеною процедурою.

Інтеграція з європейськими стандартами відбувається через імплементацію положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка передбачає гармонізацію українського законодавства з європейським правом у сфері інтелектуальної власності. Це включає адаптацію законодавчих актів, посилення правозахисних механізмів та забезпечення належного захисту прав власників інтелектуальної власності на території України. Імплементація таких змін має значний позитивний ефект, сприяючи залученню іноземних інвесторів і підвищенню конкурентоспроможності української економіки. Вона стимулює розвиток інноваційних галузей, сприяє трансферу технологій та відкриває нові можливості для співпраці з міжнародними партнерами.

РОЗДІЛ 2

ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ

2.1. Зарубіжний досвід державного управління інтелектуальною власністю

У контексті публічного управління та адміністрування інтелектуальна власність виступає вагомим фактором, займаючи провідне місце у стратегіях розвитку багатьох країн. Під час розробки ефективної системи державного управління інтелектуальною власністю доцільно зосередитися на досвіді країн, де така система вже успішно функціонує. Необхідність врахування міжнародного досвіду при створенні національної стратегії управління інтелектуальною власністю обумовлена як потребою в аналізі його публічно-управлінських аспектів, так і посиленням взаємодії України з міжнародними структурами в контексті реалізації стратегії європейської інтеграції. Різні країни, керуючись власними історичними, культурними та економічними реаліями, розробили унікальні підходи до державного управління цією сферою. Досвід провідних держав – Сполучених Штатів Америки, країн Європейського Союзу, Японії, Південної Кореї та Китаю – є джерелом важливих уроків для України.

Міжнародна нормативно-правова система інтелектуальної власності базується на 21 угоді, з яких 15 регулюють питання промислової власності, а 6 – авторського права. Серед найважливіших договорів можна виділити Паризьку конвенцію про охорону промислової власності, Мадридську угоду про міжнародну реєстрацію знаків, Договір про патентну кооперацію (РСТ) та Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів, а також інші. Ці міжнародні договори адмініструє Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), заснована у

1967 році на Дипломатичній конференції в м. Стокгольм. ВОІВ має на меті поліпшення міжнародного співробітництва, заохочення творчої діяльності та модернізацію адміністративних процесів у сфері інтелектуальної власності. Структура організації включає Генеральну Асамблею, Конференцію, Координаційний комітет та Міжнародне бюро, яке виконує функції секретаріату. Окрім глобальних угод, існують регіональні організації, що сприяють співпраці у сфері інтелектуальної власності на місцевому рівні. Серед них – Європейська патентна організація (ЕРО), Офіс патентів і товарних знаків США (USPTO), Африканська організація інтелектуальної власності (ОАПІ) та інші [24].

Історія становлення Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) відображає еволюцію відносин у сфері обміну продуктами інтелектуальної власності та їх промислового впровадження у вигляді технологій. Основною функцією ВОІВ є адміністрування раніше укладених міжнародних конвенцій у сфері захисту інтелектуальної власності, що робить її вторинною організацією стосовно зусиль міжнародної спільноти щодо захисту інтелектуальної власності. ВОІВ є однією з небагатьох організацій, представлених практично всіма країнами світу; наразі до неї входять 188 держав, що становить близько 90% країн світу [25].

Головними цілями діяльності ВОІВ є сприяння охороні інтелектуальної власності в усьому світі через співробітництво між державами та міжнародними організаціями, а також забезпечення адміністративного співробітництва країн-членів у цій сфері. Первинна функція ВОІВ полягала в адмініструванні міжнародних конвенцій між державами-членами, що включає правильне складання договорів, їх переклад, посередництво у вирішенні конфліктів та міжнародну реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності, що сприяє судовому розгляду питань авторських і суміжних прав. Адміністративна діяльність ВОІВ базується на моніторингу та консультаціях щодо виконання договорів у сфері авторських і суміжних прав та промислової власності, загалом охоплюючи 26 договорів. Крім

того, ВОІВ на основі низки договорів регулює реєстраційну діяльність у галузі охорони інтелектуальної власності, надаючи прями послуги з реєстрації об'єктів інтелектуальної власності [26].

Аналіз діяльності ВОІВ свідчить про тенденцію посилення рівня захищеності інтелектуальної власності, що підтверджується постійним зростанням кількості країн-учасниць та їх приєднанням до різних договорів. Проте, незважаючи на важливість міжнародних договорів у сфері захисту авторських і суміжних прав, а також промислової власності, ключове значення для розвитку патентної діяльності, що базується на зацікавленості громадян у наукових дослідженнях, має формування інноваційно орієнтованого світогляду. Це передбачає розвиток національних орієнтирів, заснованих на впевненості в моральній та економічній цінності інтелектуальних зусиль. Розвиток мережі єдиних патентних бюро під патронажем ВОІВ сприяв популяризації та інтенсифікації патентної діяльності, залучаючи значну кількість громадян до патентування результатів своєї дослідницької та наукової діяльності.

Через свої представництва в країнах-членах ВОІВ сприяє уніфікації національного та міжнародного законодавства у сфері інтелектуальної власності, використовуючи такі інструменти впливу на національні інститути та структури інтелектуальної власності:

- надання послуг з обслуговування міжнародних заявок на права промислової власності, де важливу роль відіграє розробка класифікаційних сіток;
- полегшення та максимальна захищеність інформаційного обміну у сфері інтелектуальної власності;
- позиціонування ВОІВ як третейського суду в міжнародних та приватних суперечках щодо прав володіння інтелектуальної власності;

– розробка інформаційних ресурсів (баз даних тощо) як сховищ інформації про наявні об'єкти та продукти, що входять до реєстру інтелектуальної власності.

У результаті, на рівні розвинених країн створено вільний ринок об'єктів інтелектуальної власності. Обсяг світової торгівлі ліцензіями на об'єкти інтелектуальної власності щорічно збільшується на 12%, тоді як темпи зростання світового промислового виробництва не перевищують 2,5-3% на рік [25]. Як наслідок, у промислово розвинених країнах 80-95% приросту валового внутрішнього продукту припадає на частку нових знань, втілених у техніці та технологіях [25]. Міжнародний захист нових технічних рішень і технологій відповідно до міжнародного законодавства з інтелектуальної власності дозволяє фірмам завоювати монопольне становище на ринку збуту конкретної продукції на певний період часу.

Забезпечення інноваційного розвитку національної економіки є ключовим фактором її прогресу. Інновації, тобто нововведення, передбачають удосконалення виробничої сфери шляхом впровадження сучасних технологій. Інновації світового рівня базуються на запатентованих винаходах, оскільки патентування гарантує, що технічне рішення має світову новизну, винахідницький рівень і промислову застосовність [26]. Модернізація виробництва на основі сучасних патентних або ліцензійних рішень є справжнім інноваційним шляхом розвитку, який вимагає використання передових розробок і винаходів. Можливість такого розвитку визначається масштабністю та рівнем науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, реалізованих у запатентованих технічних рішеннях, що відповідають потребам реального виробництва.

Процес впровадження результатів науково-технічної діяльності (РНТД) є складним і багатогранним, проте в розвинених країнах цей алгоритм відпрацьований та включає кілька етапів. По-перше, на регулярній основі

здійснюється виявлення РНТД. По-друге, проводиться інвентаризація, облік та ведення реєстру цих результатів. Далі відбувається закріплення прав на РНТД, після чого проводиться оцінка їх вартості. Наступним кроком є облік РНТД у статутному капіталі та нематеріальних активах організацій. Права на РНТД розподіляються між авторами, роботодавцями та, за необхідності, державними замовниками. Потім права на РНТД передаються шляхом укладання ліцензійних угод, і створюється інфраструктура ринку РНТД. При цьому основна роль держави полягає в регулюванні процесів правової охорони та введення об'єктів інтелектуальної власності у господарський обіг, а також у забезпеченні захисту прав і законних інтересів авторів, організацій, інвесторів та держави в цілому.

Державна науково-технічна політика промислово розвинених країн базується на трьох основних елементах. По-перше, це визначення та встановлення пріоритетів науково-технічного розвитку, за якими будуть створюватися технології; як правило, обираються напрямки, в яких вже досягнуто певних успіхів. По-друге, це фінансове та ресурсне забезпечення створення технологій і їх комерціалізації. По-третє, це інфраструктура та менеджмент. Ці складові мають утворювати єдиний механізм комерціалізації інноваційної діяльності, і відсутність будь-якої з них робить всю систему нестійкою.

Для промислово розвинених країнах характерним є те, що під час реалізації політики стимулювання інноваційної активності промисловості фінансовими методами прямого державного регулювання спостерігається стійка тенденція переходу від державного субсидування підприємств, які розробляють нову наукомістку продукцію, до механізмів, що підвищують фінансову відповідальність промисловості за отримання і використання наукових результатів. Серед найбільш поширених таких механізмів сьогодні виділяються державні кредити або державні гарантії для забезпечення отримання банківських кредитів; державні замовлення на розробку, виробництво та постачання стратегічно важливої наукомісткої продукції;

а також пайова участь у фінансуванні наукових досліджень, замовлених промисловістю (зазвичай до 50%).

До нефінансових механізмів прямого державного регулювання відносяться, зокрема, експортно-імпортні квоти, які застосовуються для забезпечення необхідного рівня конкуренції на внутрішніх ринках наукоємної продукції.

Крім цього, промислово розвинені країни світу активно застосовують непрямі методи державного регулювання, зокрема механізми податкової та амортизаційної політики [26]. Майже всі ці методи базуються на наданні певних стимулів та пільг. По-перше, це віднесення частини витрат на науково-дослідницьку діяльність і дослідно-конструкторські роботи (НДВКР) на поточні виробничі витрати підприємства; у таких країнах, як США, Італія, Великобританія, Канада, Бельгія, Швеція, законодавчо дозволено відносити на собівартість продукції всі витрати на НДВКР. По-друге, це відстрочка від сплати податків для підприємств, що інвестують у розробку та освоєння виробництва нової наукомісткої продукції, до початку надходження прибутку від її реалізації. По-третє, це знижка з податку на прибуток, пропорційна приросту витрат підприємства на НДВКР.

Третя складова включає не лише менеджмент, але й його підготовку та створення інфраструктури для комерціалізації. Одним із її основних компонентів у всьому світі є офіси з передачі технологій, що функціонують у структурі урядів [26]. Ці структури, укомплектовані висококваліфікованими фахівцями, надають науково-дослідним організаціям необхідну допомогу в захисті інтелектуальної власності та комерціалізації технологій. Вони також сприяють залученню інвестицій у технологічні проекти, створенню зв'язків між дослідницькими організаціями та промисловістю, розвитку міжнародного співробітництва. Такі офіси відіграли важливу роль у комерціалізації технологій у всьому світі, наприклад, «Анвар» у Франції та «БТГ» у Великій Британії. Крім цього, у

розвинених країнах за підтримки держави широко розгорнуто підготовку менеджерів у сфері інноваційної діяльності, а також створено численні консалтингові фірми, що надають послуги в галузі комерціалізації технологій.

Слід відзначити, що цифрова епоха внесла багато змін, які стосуються також й інтелектуальної власності, що стає не лише важливим економічним ресурсом, а й інструментом для створення, обміну ідеями та формування культурного надбання. У зв'язку з цим, цифровізація управління інтелектуальною власністю дозволяє поєднати інновації та юридичну безпеку, створюючи нові перспективи для захисту та використання інтелектуальної власності.

Водночас з появою цифрових технологій зросла потреба у нових механізмах захисту інтелектуальної власності. Інтернет і глобальна мережа поширили ідеї миттєво, позбавивши власників прав здатності контролювати доступ до своїх творів. Завдяки цифровим технологіям захист інтелектуальної власності набув нових викликів, що вимагали переосмислення традиційного управління та регулювання.

У відповідь на нові виклики цифровізація управління інтелектуальною власністю стала ключовим елементом стратегій багатьох держав. Цей підхід відкрив нові горизонти, за яких запроваджуються інструменти, що дозволяють автоматизувати процеси реєстрації, моніторингу та захисту прав.

Мета цифровізації в цій сфері полягає не лише в підвищенні ефективності адміністративних процесів, але й у створенні системи, яка забезпечує швидкий, прозорий і доступний механізм для захисту прав інтелектуальної власності. У цьому контексті цифровізація зводить бюрократичні перепони до мінімуму. Застосування сучасних цифрових технологій дозволяє автоматизувати ключові етапи процесу від подання заявки до реєстрації та моніторингу правової охорони, що не лише підвищує швидкість виконання процедур, але й забезпечує точність та зменшує ризики людських помилок. У глобальному вимірі такі підходи сприяють

інтеграції національних систем у єдиний міжнародний простір, що зміцнює довіру до інституцій та формує сприятливе середовище для інноваційного зростання.

Роль державних інституцій у цифровізації управління інтелектуальною власністю є критично важливою. Уряди багатьох країн активно працюють над створенням комплексних електронних платформ, які дозволяють зручно взаємодіяти з державними органами, мінімізуючи людський фактор у процесах перевірки й оцінки заявок на патенти та торгові марки.

Наприклад, Європейське патентне відомство (EPO) запровадило онлайн-платформу «CPC (Cooperative Patent Classification) Browser», яка дозволяє швидко шукати та переглядати патентні документи в електронному вигляді. Система автоматично класифікує заявки відповідно до Кооперативної патентної класифікації, спрощуючи пошук та аналіз даних. Така цифровізація значно прискорює та спрощує процедури подання, перевірки та видачі патентів [27]. Аналогічні системи діють в Індійському патентному відомстві, Канадському інтелектуальному управлінні власністю та інших країнах. Вони надають заявникам зручний доступ до реєстрів, можливість подавати документи в електронному вигляді, відстежувати статус заявок онлайн, що в свою чергу дозволяє скоротити терміни розгляду та підвищити ефективність адміністрування процесів.

Попри численні переваги, цифровізація державного управління інтелектуальною власністю у розвинутих країнах світу супроводжується низкою серйозних викликів, які потребують глибокого аналізу та ефективних рішень. Насамперед це стосується захисту даних, які обробляються та зберігаються в електронному вигляді. З кожним роком зростає кількість кіберзагроз: хакерські атаки, фішингові кампанії, зломи баз даних стають дедалі поширенішими. Наприклад, в Україні за даними Державного центру кіберзахисту, у 2023 році кількість кіберінцидентів зросла на 62,5% порівняно з попереднім роком [28]. Захист конфіденційної інформації стає важливішим, ніж будь-коли раніше,

особливо коли йдеться про інтелектуальну власність, яка часто є ключовим активом держави, компаній та дослідницьких установ.

Використання блокчейн та криптографічних технологій є одним зі способів забезпечити безпеку даних. Блокчейн, з його децентралізованою природою та незмінністю записів, пропонує нові підходи до реєстрації та управління правами інтелектуальної власності. Наприклад, платформи на основі блокчейну можуть забезпечити прозорість та незмінність ліцензійних угод. Однак, повністю уникнути ризиків поки що неможливо. Жодна технологія не є абсолютно безпечною, і завжди існує можливість вразливостей або людських помилок. У світі, де все можливо, небезпека стає новою нормою.

Іншим викликом є потреба в адаптації правових норм до швидкозмінного цифрового середовища. Технології розвиваються так швидко, що законодавство часто не встигає за ними. Це призводить до правових колізій, які ускладнюють захист інтелектуальної власності. Наприклад, питання авторського права на контент, згенерований штучним інтелектом, залишається неврегульованим або спірним у багатьох країнах, включаючи Україну. У Європейському Союзі лише планується вирішення питань, пов'язаних із використанням об'єктів авторського права у процесах машинного навчання, а також встановлення справедливої винагороди за таке використання. Важливим кроком у цьому напрямі стало досягнення 9 грудня 2023 року проміжної угоди між Європарламентом і Єврокомісією стосовно Закону про штучний інтелект (EU AI Act). Узгоджений текст цього закону ще має бути офіційно затверджений як Європарламентом, так і Єврокомісією, перш ніж він набуде статусу законодавчого акта Європейського Союзу [29]. Законодавство часто не встигає за технологічними інноваціями, і це створює простір для зловживань та невизначеності. Швидка адаптація до змін вимагає активної співпраці між урядовими органами, бізнесом та науковою

спільнотою. Впровадження «пісочниць» для тестування нових технологій у правовому полі може стати одним із рішень.

Таким чином, цифровізація у сфері управління інтелектуальною власністю, з одного боку, відкриває нові можливості для ефективності, прозорості та глобальної співпраці, з іншого боку, створює складні виклики, пов'язані із захистом даних, правовим регулюванням та етикою. Для успішного використання всіх переваг цифровізації необхідним є комплексний підхід, що поєднує технологічні інновації, правові реформи та міжнародну співпрацю. Лише синергія зусиль держави, бізнесу та суспільства дозволяє максимально використати потенціал цифровізації, мінімізуючи ризики та забезпечуючи надійний захист інтелектуальної власності в епоху інформаційних технологій.

У контексті предмету даного дослідження на особливу увагу заслуговує вивчення досвіду Республіка Корея, який для України вбачається надзвичайно важливим у післявоєнний час. Вивчення кращих практик Кореї може слугувати прикладом для України на шляху до відновлення та прогресу, враховуючи один із ключових чинників корейського успіху – побудову ефективної системи державного управління інтелектуальною власністю.

У сучасних умовах, коли науково-технічний прогрес досягає висот, а технології розвиваються з небаченою швидкістю, права з інтелектуальної власності набувають особливої важливості. Цей факт підтверджується постійним зростанням кількості патентних заявок, поданих у різних країнах світу. Щороку, відповідно до звітів Всесвітньої організації інтелектуальної власності, Корейське відомство інтелектуальної власності займає провідні позиції у світі за кількістю поданих патентних заявок [30].

Упровадження такого інноваційного підходу було б неможливим без вдосконалення системи управління інтелектуальною власністю як на макрорівні, так і на мікрорівні. У 1995 році Корея значно поліпшила своє законодавство щодо

прав інтелектуальної власності з метою узгодження його з Угодою Світової організації торгівлі про торговельні аспекти інтелектуальної власності (TRIPs). Вона продовжує модернізувати свої нормативні акти для розширення захисту нових сфер, таких як електронна комерція та комерційні таємниці. Міжнародний тиск, особливо з боку США, також залишається суттєвим і спонукає до впровадження додаткових захисних заходів [31].

З метою посилення захисту інтелектуальної власності, Республіка Корея на державному рівні запровадила додаткові заходи, спрямовані на ефективну боротьбу з порушеннями та недобросовісною конкуренцією, що сприяє створенню сприятливого інноваційного середовища. Так, Корея приєдналася до Договору про патентну кооперацію 10 серпня 1984 року, що відображає її прагнення інтегруватися в міжнародну систему захисту інтелектуальної власності. Згідно з чинним законодавством, включаючи Патентний акт та Закон про захист від недобросовісної конкуренції і комерційної таємниці, за порушення прав інтелектуальної власності на патенти передбачені серйозні санкції. Зокрема, порушники можуть бути оштрафовані на суму до 50 мільйонів вон або засуджені до п'яти років ув'язнення [32].

Корисні моделі в Кореї також підлягають патентному захисту, але вони стосуються продуктів (не методів), які не відповідають високим вимогам патентоспроможності, необхідним для стандартних патентів. Будь-яка особа, яка подала заявку на патент, має право подати заявку на корисну модель з тим самим предметом і пріоритетом, і навпаки. Ця система подвійного патентування надає заявникам можливість отримати всебічний захист своїх інновацій. Процедури встановлення патентних прав для корисних моделей аналогічні тим, що застосовуються до стандартних патентів, за винятком того, що термін охорони для корисних моделей становить 10 років замість 20 [32].

Політика уряду Південної Кореї у сфері інтелектуальної власності заслуговує на особливу увагу. Згідно з даними Корейського інституту інтелектуальної власності, близько 12,5% корейських малих і середніх підприємств, а також венчурних компаній щорічно недоотримували близько 12% своїх доходів через недостатній захист інтелектуальних прав. Усвідомлюючи цю проблему, у 2018 році уряд оголосив про підтримку 60 проєктів, спрямованих на поширення та захист інтелектуальної власності на світовому ринку та розвиток цієї галузі. Серед цих ініціатив слід виділити таке:

- посилення захисту прав інтелектуальної власності за кордоном;
- стимулювання інноваційного розвитку технологій у компаніях малого та середнього бізнесу;
- розробка технологій промислової конвергенції;
- підтримка національних компаній у вирішенні міжнародних конфліктів, пов'язаних із правами інтелектуальної власності тощо;
- проведення політики підтримки статусу творця об'єктів інтелектуальної власності [30].

Для України досвід Республіки Корея має особливе значення, оскільки успіх цієї країни свідчить про те, що післявоєнний економічний ривок можливий завдяки стратегічним інвестиціям у науку, технології та ефективне управління інтелектуальною власністю. Південна Корея, переживши руйнівну війну в середині ХХ століття, змогла перетворитися з аграрної держави на одного зі світових лідерів у сфері високих технологій і інновацій.

Ключовими факторами цього трансформаційного процесу стала цілеспрямована державна політика, спрямована на розвиток людського капіталу, значні вкладення в освіту та наукові дослідження, а також створення сприятливого середовища для розвитку малого та середнього бізнесу. Особливу увагу було

приділено захисту прав інтелектуальної власності, що стимулювало місцеві компанії до інновацій і забезпечувало їм конкурентні переваги на світовому ринку.

2.2. Сучасний стан державного управління інтелектуальною власністю в Україні

У контексті орієнтування сучасного світу на знання, інновації та технології як ключові елементи економічного розвитку держави, система державного управління інтелектуальною власністю в Україні відіграє важливу роль. Вона не лише сприяє створенню та захисту нових знань і технологій, але й забезпечує конкурентоспроможність держави на міжнародній арені. Водночас виникає питання про те, чи спроможна українська система інтелектуальної власності відповісти на виклики часу та стати двигуном інноваційного прогресу.

У Глобальному індексі інновацій (Global Innovation Index-2024) Україна спустилася на п'ять позицій порівняно з 2023 роком, зайнявши 60-те місце [33] (рис. 2.1).

Розглядаючи динаміку українського рейтингу в Глобальному індексі інновацій, можна простежити чергування поступального розвитку та занепаду сфери інтелектуальної власності та інновацій за останні десять років. До 2018 року спостерігалася виражена позитивна тенденція, коли Україна стабільно покращувала свої позиції, піднявшись із 63-го місця в 2014 році до рекордного 43 в 2018-му. Втім, з 2018 року ситуація стала менш стабільною, хоча країна залишилась в топ-60 інноваційних економік світу, ці коливання підкреслили необхідність подальших системних зусиль для зміцнення національної інноваційної екосистеми. Зокрема, захист прав інтелектуальної власності став одним із головних пріоритетів державної політики та ключовою складовою Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Динаміка позиції України у Глобальному інноваційному індексі 2014-2024 рр.

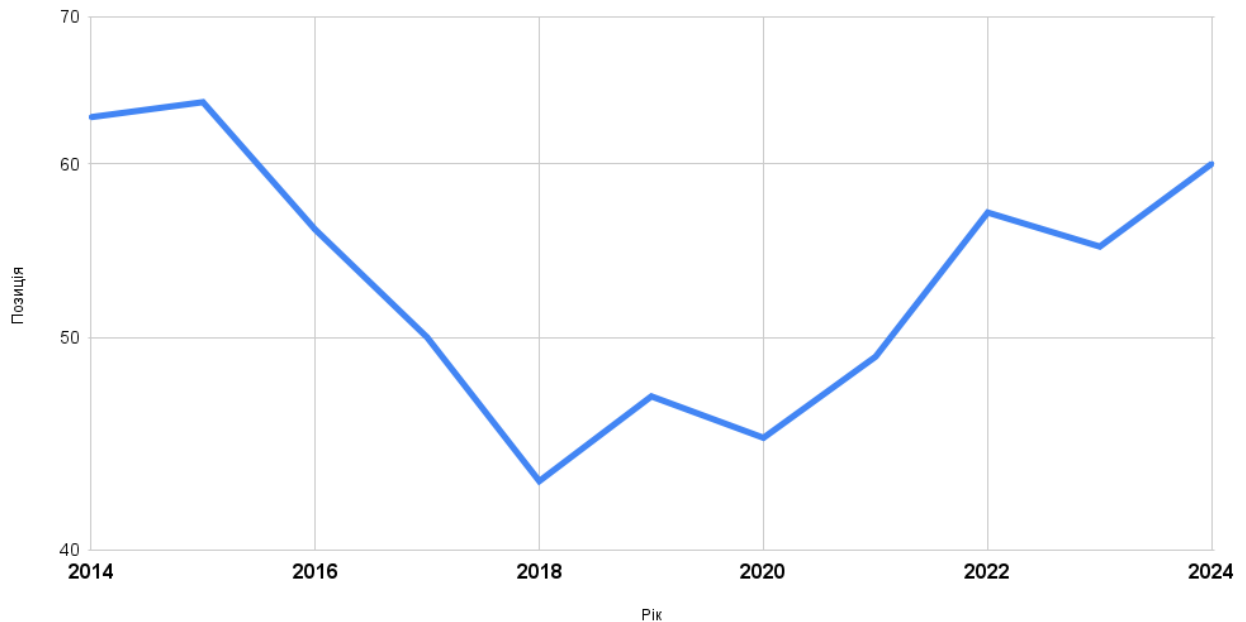

Рис. 2.1 Динаміка позиції України у Глобальному інноваційному індексі 2014-2024 рр.

Перед тим як розглянути сучасний стан системи державного управління, зупинимося на аналізі загального становища сфери інтелектуальної власності в Україні. Ця сфера, як і більшість інших, не залишається поза впливом наслідків російської агресії, що відображається як на рівні правової охорони, так і на захисті прав інтелектуальної власності загалом. Стан економіки та грошово-кредитної системи держави, а також ситуація з кадровим потенціалом та інтелектуальним капіталом мають безпосередній вплив на розвиток інтелектуальної власності. Відповідно, розвиток сфери інтелектуальної власності корелюється з економічною політикою держави [19].

Серед актуальних тенденцій можна відзначити триваюче в умовах війни падіння інвестиційної активності. Проте це зниження частково компенсувалося вимушеними інвестиціями з боку бізнесу та держави у придбання та встановлення

значної кількості альтернативних джерел енергії. Важливу позитивну роль у цій ситуації відіграли масштабні капітальні ремонти на об'єктах енергетичної інфраструктури, а також відновлення зруйнованих житлових і дорожніх об'єктів. Здійснення цих заходів стало можливим завдяки міжнародній фінансовій допомозі та подальшому розширенню фінансових програм підтримки бізнесу.

У березні 2023 року Міжнародний валютний фонд (МВФ) переглянув свій прогноз щодо економічного розвитку України на період з 2023 по 2027 роки. Оновлений прогноз було представлено в повідомленні МВФ про чотирирічну програму розширеного фінансування (Extended Fund Facility, EFF) для України, яка є частиною загального пакету підтримки обсягом 115 мільярдів доларів США.

Доцільно зазначити, що в Україні, як і в більшості розвинених країн, система зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, передбачає зниження розмірів зборів для заявок, поданих через електронні системи. Наявність такого стимулюючого механізму у системі зборів, а також удосконалення технологічних можливостей електронного подання заявок, сприяють зростанню кількості поданих заявок, особливо в умовах воєнного стану.

Запровадження інноваційних інформаційних технологій, зокрема засобів штучного інтелекту, у процедури експертизи заявок, адміністрування державних реєстрів та обміну патентною інформацією сприятиме скороченню строків здійснення дій з охорони прав інтелектуальної власності, а також підвищенню якості цих процесів. Національне агентство з питань інтелектуальної власності України (НОІВ) активно інтегрує нові технології у свою діяльність, що проявляється, зокрема, у зростаючій зацікавленості заявників у використанні електронної системи подачі заявок. Це підтверджується статистичними даними: з 8 листопада 2022 року по 31 грудня 2023 року через електронну систему подачі до НОІВ було подано 29 155 заявок, з яких 2 675 стосувалися винаходів, 1 494 – корисних моделей, 980 – промислових зразків, а 24 006 – торговельних марок

(табл. 2.1). Такий підхід не лише оптимізує процеси обробки заявок, але й сприяє підвищенню ефективності використання ресурсів агентства, що є важливим фактором у розвитку інноваційної екосистеми країни.

Зміни в національному та міжнародному праві, а також судові рішення, можуть сприяти розширенню переліку результатів інтелектуальної діяльності, які підлягають охороні, а також визначенню їхнього потенціалу для комерціалізації. Одночасно ці зміни можуть обмежувати охорону певних об'єктів інтелектуальної власності, вводити спеціальні режими прав для осіб, підпадаючих під санкції, або для осіб, пов'язаних із державою-агресором. Крім того, такі правові трансформації передбачають корекцію процедур експертизи та адміністрування державних реєстрів.

Таблиця 2.1

Надходження заявок через систему електронного подання

Об'єкти промислової власності	2019	2020	2021	2022	2023
Усього	6888	11180	14998	13099	26791
Винаходи	337	635	939	941	2299
Корисні моделі	337	527	722	714	1342
Промислові зразки	214	540	771	455	912
Торговельні марки	6000	9478	12566	10989	22238
Відсоток від загальної кількості поданих заявок	25,8	20,4	26,2	45,2	81,8

У сфері розвитку інноваційної екосистеми України відбуваються значні позитивні зміни. Зокрема, під час засідання Кабінету Міністрів України 24 лютого 2023 року було ухвалено Стратегію розвитку індустріальних парків до 2030 року. Це рішення спрямоване на те, щоб прискорити трансформацію індустріальних парків у рушії економічного зростання країни, одночасно сприяючи їх перетворенню відповідно до моделі екоіндустріального парку. Модель екоіндустріального парку передбачає інтеграцію принципів сталого розвитку, циркулярної економіки, ресурсоефективного та чистого виробництва. Вона також акцентує увагу на зменшенні негативного впливу на довкілля шляхом скорочення рівня забруднення. Крім того, ця модель націлена на підвищення ефективності використання ресурсів і відходів через створення замкнених циклів їх використання та промислового симбіозу, впровадження енергії з відновлюваних джерел, а також покращення соціальної складової як всередині парку, так і за його межами, включаючи місцеві та регіональні рівні. Важливим аспектом є також удосконалення якості управління на рівні самого парку [34]. Індустріальні парки пропонують не лише промислові майданчики з готовою інженерною інфраструктурою, але й податкові пільги, що створює значний потенціал для аутсорсингового виробництва в Україні. Таким чином, індустріальні парки стають невід'ємною частиною інноваційної екосистеми країни, включаючи у свою діяльність вирішення питань у сфері інтелектуальної власності.

В Україні продовжується реформа правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності, яку Міністерство економіки віднесло до пріоритетних напрямів. Метою реформи є приведення законодавства України у сфері інтелектуальної власності у відповідність до вимог законодавства Європейського Союзу. Після прийняття Верховною Радою України 20 березня 2023 року законопроєкту № 6464, можна говорити про успішне завершення першого етапу

реформи, який передбачав внесення змін до українського законодавства з метою виконання вимог Угоди про асоціацію з ЄС [35].

У попередні роки Укрпатент, який виконував функції Національного органу інтелектуальної власності (НОІВ), переважно відсторонився від діяльності, спрямованої на підвищення якості правової охорони інтелектуальної власності. Організація майже не брала участі у вдосконаленні системи захисту прав ІВ та боротьбі з їх порушеннями. Участь у розробці нормативної бази також залишалася недостатньою, що негативно вплинуло на загальну ефективність системи.

Важливу роль у системі захисту прав інтелектуальної власності відіграє судова система. На відміну від багатьох розвинених країн, в Україні поки що не створено спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності. Натомість справи, пов'язані з інтелектуальною власністю, розглядаються загальними судами. Це часто приводить до затримок та неоднозначних рішень через недостатню спеціалізацію суддів у цій галузі. У перспективі Україні слід задуматись про створення спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності, що забезпечить прискорення розгляду справ, підвищення якості рішень завдяки залученню суддів із вузькою спеціалізацією, а також уніфікацію судової практики у цій сфері.

Міністерство економіки України виконує функцію координаційного центру, який формує загальну політику у сфері інтелектуальної власності. До основних завдань міністерства належать розробка законодавчих ініціатив для гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, а також забезпечення співпраці з міжнародними організаціями, такими як Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) та Європейське патентне відомство. Міністерство також організовує освітні кампанії та популяризує знання про інтелектуальну власність серед населення.

Сучасна система державного управління інтелектуальною власністю в Україні, незважаючи на певні досягнення, стикається з численними викликами, що ускладнюють її ефективне функціонування. Ці проблеми набувають особливої актуальності в контексті війни, яка суттєво трансформувала соціально-економічний ландшафт країни, підсиливши залежність економіки від інновацій, технологій та знань. Виклики, що постали перед сферою інтелектуальної власності, вимагають комплексного підходу, спрямованого як на подолання поточних труднощів, так і на забезпечення довгострокового розвитку.

Однією з найсуттєвіших проблем залишається низький рівень комерціалізації інтелектуальної власності. Значна частина винаходів і патентів, зареєстрованих в Україні, не знаходить практичного застосування. Як зазначено у Стратегії розвитку УКРНОІВІ на 2024-2028 роки, патенти часто не стають основою для створення інноваційних продуктів чи послуг, що знижує їхній вплив на економічний розвиток країни. Це свідчить про недостатню взаємодію між науковою спільнотою, бізнесом та державними інституціями. У розвинених країнах, таких як США та Німеччина, система передачі технологій між університетами та підприємствами є ключовою складовою економіки, тоді як в Україні цей процес лише набирає обертів.

Недосконалість інституційної взаємодії суб'єктів відносин у сфері інтелектуальної власності є не менш значущою проблемою. Попри наявність кількох ключових установ, зокрема Міністерства економіки, УКРНОІВІ та Державна митна служба України, між ними часто бракує координації. Наприклад, відсутність єдиної системи моніторингу порушень прав інтелектуальної власності ускладнює боротьбу з контрафакцією та піратством. Така фрагментація призводить до дублювання функцій, неефективного використання ресурсів та затримок у вирішенні питань. У країнах Європейського Союзу подібні завдання вирішуються за допомогою спеціалізованих координаційних органів, тоді як в Україні ця модель лише починає формуватися.

Війна негативно вплинула на формування кадрового потенціалу в Україні. Збройний конфлікт спричинив відтік висококваліфікованих спеціалістів, мобілізацію фахівців та, на жаль, втрати серед персоналу. Це негативно вплинуло на здатність державних інституцій підтримувати високий рівень експертної роботи. Наприклад, з 2017 року в Україні припинено атестацію патентних повірених, що знижує якість правової допомоги у сфері інтелектуальної власності. Крім того, відсутність постійних програм навчання для фахівців у цій галузі лише поглиблює ситуацію, адже бракує молодих і перспективних кадрів.

Стан технологічної бази також викликає занепокоєння. Оновлення інфраструктури, критично важливе для функціонування державних реєстрів, відбувається повільно та нерівномірно. Наразі УКРНОІВІ активно впроваджує онлайн-сервіси для подання заявок на об'єкти інтелектуальної власності, що дозволяє скоротити час обробки документів і зменшити адміністративне навантаження на заявників. Проте ці платформи потребують подальшої інтеграції з міжнародними системами, такими як Всесвітня організація інтелектуальної власності (WIPO), щоб забезпечити повноцінну участь України в глобальній системі інтелектуальної власності.

Додатково, об'єктивні обставини, зокрема пандемія COVID-19 та повномасштабна війна, суттєво вплинули на інноваційну активність у країні. Згідно з аналізом діяльності попередника УКРНОІВІ – Укрпатенту, в останні роки спостерігається суттєве зниження рівня інноваційної активності, винахідництва та бізнес-ініціатив в Україні. Це особливо помітно в аспектах створення, ідентифікації та правової охорони об'єктів інтелектуальної власності: кількість реєстрацій скоротилася, а розвиток сектора значно уповільнився.

Нарешті, недостатня популяризація культури інтелектуальної власності серед населення залишається актуальною проблемою. Освітні кампанії та спеціальні програми, спрямовані на підвищення обізнаності громадян і бізнесу, могли б значно

покращити ситуацію. У багатьох країнах діють національні хаби інновацій та інтелектуальної власності, які надають підтримку винахідникам, стартапам та малим підприємствам. В Україні подібна модель лише починає формуватися, але вже має потенціал стати важливим інструментом для стимулювання інноваційної діяльності.

Війна з Росією стала потужним каталізатором для переосмислення та адаптації правового регулювання в Україні, особливо в сфері інтелектуальної власності. Негайні та нестандартні рішення стали необхідністю для захисту інтересів українських авторів, винахідників і бізнесу, які опинилися під загрозою через агресію. У відповідь на ці виклики було запроваджено низку законодавчих змін, спрямованих на підвищення стійкості та гнучкості системи, що дозволяє зберегти інтелектуальні активи навіть у найбільш несприятливих умовах.

Значний обсяг змін пов'язаний з гармонізацією українського законодавства з європейським, особливо після того, як 23 червня 2022 року Україна офіційно набула статусу кандидата на членство в Європейському Союзі. Український офіс інтелектуальної власності (ІР-офіс) планує діяти за принципом «єдиного вікна», подібно до європейських відомств. Крім того, була представлена концепція Національного хабу інтелектуальної власності та інновацій, який має на меті об'єднати функції подання заявок на реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності, проведення експертиз, реєстрації передачі прав. Також хаб сприятиме організації конкурсів для стартапів, підтримці підприємців та інноваторів, а ще стане платформою для співпраці авторів, винахідників, бізнесу, юристів та інвесторів.

Активні бойові дії значно ускладнюють процес охорони інтелектуальної власності, оскільки в умовах конфлікту пріоритетним стає забезпечення безпеки населення. Під час блекаутів електронні системи та реєстри не можуть функціонувати належним чином, що створює додаткові труднощі для захисту прав інтелектуальної власності. Відповідно до цього, 13 квітня 2022 року набув чинності

Закон України № 2174-IX «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією РФ проти України». Згідно з цим законом, з моменту введення воєнного стану припиняється протікання строків для здійснення дій, пов'язаних із охороною прав інтелектуальної власності, а також строків для процедур набуття цих прав. Наприклад, якщо у власника винаходу закінчується строк дії майнових прав з 24 лютого 2022 року, законодавство передбачає можливість сплати зборів за продовження терміну дії патенту протягом 90 днів після припинення або скасування воєнного стану. Проте, прискорення процесу реєстрації під час воєнного стану не є можливим. В окремих випадках, пов'язаних із обороною держави, Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (УкрНОІВІ) розглядає такі звернення та безкоштовно пришвидшує реєстрацію в публічній процедурі. Це дозволяє оперативно реагувати на потреби, пов'язані з захистом інтелектуальної власності, особливо в критичних ситуаціях, що виникають у період військових дій.

У контексті удосконалення державного управління у сфері інтелектуальної власності Постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2023 року № 859 «Про внесення змін до Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності» було впроваджено важливі нововведення. Ці зміни покращують умови для заявників та їх представників шляхом уточнення термінології, введення нових видів зборів і розширення пільг. Наприклад, якщо раніше подання заявки на реєстрацію торговельної марки в електронному вигляді коштувало 80% від стандартного збору, тепер – лише 75%. Крім того, для неприбуткових організацій збори на дії з об'єктами інтелектуальної власності, за винятком певних кодів (13300, 13400, 13500 і 13700), знижено з 20% до 12% для власників патентів на винаходи і з 40% до 30% для власників прав на корисні моделі.

Ці ініціативи є частиною зусиль держави щодо оптимізації управління інтелектуальною власністю та підвищення її доступності.

Російська агресія завдає значних збитків науковій інфраструктурі України. За оцінками ООН, відновлення зруйнованих наукових закладів і лабораторій потребуватиме 1,26 мільярда доларів. Від початку війни було пошкоджено або знищено 1 443 установи та лабораторії, а також втрачено 750 одиниць наукового обладнання.

До початку військового конфлікту Україна відома своїми значними досягненнями в галузях комп'ютерних наук, ядерної фізики та астрономії. Протягом періоду з 2015 по 2019 роки кількість наукових публікацій в Україні зросла на 45%, що свідчить про активний розвиток науково-дослідницької діяльності в країні. Особливо значущим було зростання у сферах штучного інтелекту та робототехніки: за лише сім років, з 2012 по 2019 рік, було опубліковано 6 214 наукових статей. Ці дані підкреслюють важливість інноваційних технологій як рушійної сили для економічного та соціального розвитку України [36].

Однак з початком війни ситуація кардинально змінилася. У перші місяці конфлікту, з березня по травень 2022 року, кількість поданих заявок на всі об'єкти інтелектуальної власності впала в середньому на 74% порівняно з тими ж періодами 2021 року. Це значне зниження обумовлене масовим відтоком кадрів, вимушеною міграцією та мобілізацією фахівців, що призвело до суттєвого зменшення кількості нових наукових розробок та інноваційних проектів. Проте, у середині літа 2022 року спостерігався деякий відскок: рівень подачі заявок досяг 50% від попереднього року. Це свідчить про певну стабілізацію ситуації, хоча падіння залишалося суттєвим [19].

Водночас міжнародні заявки продовжували подаватись майже в тому ж обсязі, зі зменшенням лише на 20-25% для торгових марок і винаходів. Це є позитивним показником, особливо враховуючи загальну негативну динаміку, спричинену

економічною кризою. Україна висловлює глибоку вдячність іноземним заявникам та їхнім представникам, а також Всесвітній організації інтелектуальної власності (ВОІВ) і світовій інтелектуальній спільноті за постійну підтримку в цей складний період. Така підтримка є критично важливою для збереження науково-технічного потенціалу країни та сприяння подальшому розвитку інноваційної економіки навіть у умовах війни.

Щодо загальної статистики інтелектуальної власності у 2022 році, то порівняно з 2021 роком має місце:

- 44% падіння заявок на торговельні марки;
- 55% падіння заявок на промислові зразки;
- 46% падіння заявок на корисні моделі;
- 19% падіння заявок на винаходи.

Так, Україна невпинно здійснює зусилля щодо ідентифікації шляхів відновлення економіки, що безпосередньо впливатиме на рівень інноваційної активності та правову охорону інтелектуальної власності.

На дискусії «Україна: Що далі?» Всесвітнього економічного форуму в Давосі у січні 2023 року було акцентовано увагу на тому, що відновлення та розвиток переробної промисловості аграрного сектора, цифровізації економіки, модернізації металургійної галузі, військово-промислового комплексу та організації френдшорингу для європейських партнерів є ключовими напрямками, у яких Україна бачить значний інвестиційний потенціал. Для цього Міністерство економіки взаємодіє з Міжнародним агентством з інвестиційних гарантій (MIGA) та відповідними національними установами, такими як Урядовий експортний кредитний фонд (UKEF), Державна фінансова корпорація (DFC) та іншими організаціями, забезпечуючи страхування інвестицій від воєнних ризиків на території України [37].

Війна спричинила масовий відтік науковців за кордон, скорочення фінансування наукових досліджень та припинення багатьох міжнародних наукових проєктів. Ці фактори негативно вплинули на розвиток наукового потенціалу країни та управління інтелектуальною власністю.

У жовтневому звіті Міжнародного валютного фонду [38] зазначено, що понад 7 мільйонів громадян України, що становить приблизно п'яту частину населення, покинули країну або стали внутрішньо переміщеними особами. Це створює значний тиск на систему соціального захисту та спричиняє серйозні виклики на ринку праці. Висока міграція та мобілізація призвели до змін у розмірі та структурі робочої сили, що ускладнює адаптацію ринку до нових умов. Від початку війни до другої половини 2022 року співвідношення кількості зареєстрованих безробітних на одну відкриту вакансію зросло з 6 до 12, а рівень безробіття підвищився до 40% згідно з дослідженнями. Крім того, спостерігалось значне зниження реальної заробітної плати, що негативно вплинуло на добробут населення. Проте, станом на березень 2023 року на ринку праці були зафіксовані позитивні тенденції: з березня минулого року до робочої сили повернулося 600 тисяч українців [39].

Також, у відповідь на відтік науковців за кордон, спричинені війною, Міністр освіти і науки України О. Лісовий оголосив про запровадження змін в інвестиційну та фінансову підтримку наукових розробок у 2024 році. Однією з ключових новацій є збільшення фінансування української науки на понад 20% у Державному бюджеті 2024 року. Виділені кошти спрямовані на кілька пріоритетних напрямів, зокрема:

- розвиток прикладних досліджень за замовленням державних установ.

Запроваджено новий механізм фінансування прикладних наукових досліджень, де тематика визначається безпосередньо міністерствами та державними службами, що їх замовляють. Цей підхід, який почав діяти з 2024 року, дозволить ефективно розв'язувати конкретні проблеми у сферах безпеки, економіки та соціального розвитку, відходячи від традиційної моделі «знизу вгору»;

– підтримка молодих науковців, оскільки за даними Національної академії наук України, у період з 2018 по 2021 роки кількість молодих вчених знизилася більш ніж на 40%, а з початком повномасштабної війни ця тенденція посилилася. З метою зупинити відтік талановитих фахівців було прийнято рішення про фінансування актуальних досліджень, виконуваних молодими науковими діячами;

– фінансування на основі результатів досліджень (Performance-based Research Funding, PBRF), для чого планується впровадження принципу, за яким базові кошти розподіляються між університетами залежно від їх наукових досягнень. У майбутньому цей підхід застосовуватиметься в усій науковій сфері, стимулюючи конкуренцію та підвищуючи якість наукових досліджень.

У контексті триваючої війни, яка завдає Україні тяжких втрат і залишає по собі численні виклики, особливого значення набувають законодавчі ініціативи, спрямовані на підтримку вразливих категорій громадян. Зокрема, 12 січня 2023 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про приєднання до Марракеського договору», який відкриває доступ до друкованої продукції для осіб із порушеннями зору або іншими обмеженнями. Ця ініціатива є особливо актуальною в умовах війни, яка призводить до зростання кількості осіб з інвалідністю, зокрема серед військових і цивільного населення. Забезпечення доступу до інформації та освіти для таких громадян є не лише питанням соціальної справедливості, але й засобом їхньої реабілітації та інтеграції в суспільство.

Крім того, з 1 січня 2023 року набула чинності нова редакція Закону «Про авторське право і суміжні права». Вона гармонізує українське законодавство із європейськими нормами, що є важливим кроком у напрямку інтеграції України до Європейського Союзу. Ці зміни також вдосконалюють систему захисту авторських прав, що стимулює культурний і креативний сектори, які можуть відіграти ключову роль у відновленні країни після війни. Український інститут інтелектуальної

власності (Укрпатент), за дорученням Міністерства економіки, розробив проекти підзаконних актів для впровадження положень цього закону. Ці документи проходять процедуру погодження і спрямовані на створення практичної бази для реалізації нових законодавчих норм. Успішна реалізація таких ініціатив дозволить Україні не лише підтримати осіб із особливими потребами, але й побудувати інклюзивну правову та культурну систему, яка враховує виклики повоєнного часу.

Війна суттєво вплинула на наукову сферу та управління інтелектуальною власністю в Україні, що привело до значних втрат інфраструктури та людського потенціалу. Проте уряд здійснює активні кроки для відновлення та розвитку науки, впроваджуючи законодавчі реформи та збільшуючи фінансування. Підтримка молодих науковців, впровадження нових механізмів фінансування досліджень та гармонізація законодавства з європейськими стандартами є ключовими елементами стратегії відновлення. Подальший розвиток у досліджуваній сфері залежить від успішної реалізації наведених вище заходів та зміцнення міжнародного співробітництва. Важливо забезпечити стійкість наукової сфери та ефективне управління інтелектуальною власністю, що сприятиме відновленню економіки та інтеграції України до європейського наукового простору.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

3.1. Підходи до вдосконалення державного управління у сфері інтелектуальної власності

Дієве державне управління інтелектуальною власністю є вирішальним чинником стимулювання інноваційних процесів та посилення міжнародної конкурентоздатності держави. В умовах післявоєнного відродження України особливої ваги набувають заходи, покликані вдосконалити цю галузь, адже вони можуть виступити потужним каталізатором економічного зростання й суспільного поступу.

Раціональне використання результатів інтелектуальної діяльності для інноваційного поступу вимагає комплексної підтримки, надійного захисту та цілеспрямованого розвитку з боку державних структур. Власне держава здатна взяти на себе ризики та зобов'язання, які ринкові механізми не можуть забезпечити, перетворюючись на ключовий двигун технологічних перетворень та формування нових економічних можливостей.

Для прискорення становлення України як інноваційної держави на державному рівні необхідно здійснити низку кроків. По-перше, слід завершити судову, податкову та митну реформи, а також забезпечити контроль за їх реалізацією. Ці реформи дозволять зменшити прояви корупції в цих сферах, забезпечити верховенство права, покращити адміністрування та створити умови, сприятливі для економічного зростання. У результаті це дозволить українським підприємцям та іноземним інвесторам без ризиків вкладати кошти у сферу інновацій.

По-друге, на особливу увагу заслуговують питання вдосконалення законодавства та механізмів захисту прав у сфері інтелектуальної власності. Насамперед, це пов'язано із подальшим удосконаленням чинної нормативно-правової бази, що обумовлює повну кодифікацію нормативно-правової бази у сфері інтелектуальної власності (Кодекси інтелектуальної власності прийнято у Франції та Португалії) або часткову кодифікацію (окремі закони щодо певних видів інтелектуальної власності, як це має місце в Німеччині). Законодавство України потребує адаптації до сучасних викликів, а гармонізація національного законодавства з європейськими та міжнародними нормами є особливо актуальною в контексті інтеграції України до Європейського Союзу. Цей процес перегляду та оновлення законодавства, що має врахувати сучасні тенденції та виклики, сприятиме не лише ефективному захисту прав інтелектуальної власності, але й стимулюватиме інноваційну діяльність.

Одночасно з процесом кодифікації на державному рівні слід звернути більше уваги на покращення механізмів захисту прав інтелектуальної власності. Це може бути досягнуто шляхом створення спеціалізованих судів або підрозділів у судовій системі, які займатимуться питаннями інтелектуальної власності. Підвищення кваліфікації суддів та правоохоронців у цій сфері сприятиме більш ефективному вирішенню спорів і зниженню рівня піратства та контрафакції.

Також необхідно створити правові норми, які надаватимуть захист від недобросовісної реєстрації патентів, а також ефективні механізми для оскарження таких реєстрацій і захисту справжніх виробників продукції. Такі правові норми дозволять боротися з крадіжкою об'єктів права інтелектуальної власності та патентним тролінгом.

Слід зазначити, що в Україні кількість виданих патентів на корисні моделі перевищує кількість патентів на винаходи. Це зумовлено тим, що процедура отримання патенту на корисну модель є значно простішою та дешевшою. Водночас

видача патенту на винахід є досить тривалим і дорогим процесом, під час якого експерти повинні ретельно перевірити новизну, винахідницький рівень корисної моделі чи промислового зразка та його практичне застосування. Проте, навіть за таких тривалих термінів, не завжди вдається забезпечити повноцінну перевірку. Як наслідок, багато патентовласників змушені подавати позови до суду через факти крадіжки їхніх розробок. Це свідчить про недосконалість експертизи, яку проводить УКРНОІВІ, а також про недоброчесність осіб, які подають документи на реєстрацію вже існуючих об'єктів [40].

Важливим підходом є забезпечення належного захисту від недобросовісних реєстрацій торговельних марок. Чинний Закон про охорону прав на знаки для товарів і послуг не надає юридичної можливості визнати такі знаки недійсними, оскільки власники вже зареєстрованих торговельних марок не отримують повідомлення про заявки, які суперечать їхнім власним маркам. Ба більше, після проведення експертизи Укрпатентом відсутній чітко встановлений строк для подання заперечення проти суперечливої заявки [41].

Необхідність посилення заборонних норм щодо інтернет-піратства та торгівлі фальсифікованими товарами обумовлена важливістю підвищення довіри світу до українського ринку. Через своє географічне розташування на перетині Європи та Азії, Україна часто служить транзитним коридором для перевезення підроблених товарів до ЄС. Подібна діяльність підриває авторитет країни на міжнародній арені.

Таким чином, комплексні заходи із вдосконалення законодавства та посилення механізмів захисту інтелектуальної власності є необхідними для стимулювання інноваційного розвитку та інтеграції України до глобального економічного простору. Ефективне вирішення зазначених проблем сприятиме формуванню сприятливого інвестиційного клімату, розвитку високотехнологічних галузей та зміцненню позицій України на міжнародній арені.

Серед підходів до вдосконалення державного управління у сфері інтелектуальної діяльності та її розвитку слід відзначити інноваційний підхід, який полягає в активізації інноваційної діяльності через ефективне використання об'єктів інтелектуальної власності. Реалізація та комерціалізація цих об'єктів дозволяють забезпечити конкурентні переваги та запропонувати випереджаючі варіанти розвитку в умовах ринкової економіки. Таким чином, інтелектуальна власність перетворюється на стратегічний ресурс, здатний суттєво впливати на економічний поступ країни.

Хоча Україна має значний науковий потенціал для реалізації цікавих та перспективних винаходів, держава все ще виступає експортером сировини, напівфабрикатів та дешевої робочої сили. Незважаючи на велику кількість інноваційних проєктів і ідей, це вказує на серйозні недоліки в роботі державної системи інтелектуальної власності. Національне законодавство в цій сфері поки що не є досконалим і відстає від європейських стандартів, хоча його вдосконалення відбувається завдяки міжнародним договорам та Угоді про асоціацію України з ЄС [40].

Додатково, Україна характеризується відносно невеликим бюджетним економічним ресурсом. Бюджетне фінансування не задовольняє потреб навіть у найважливіших та найфундаментальніших сферах життя, що призводить до недостатнього фінансування наукової та винахідницької діяльності менше ніж 1% від ВВП. Для вирішення цієї проблеми держава може визначити пріоритетні галузі для фінансування, які не потребують значних капіталовкладень. На даному етапі в законодавстві закріплені пріоритетні напрями розвитку науки й техніки. До 2020 року це були: проведення фундаментальних наукових досліджень, спрямованих на найважливіші проблеми розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного та людського потенціалу, з метою забезпечення конкурентоспроможності України на світовому рівні та сталого розвитку

суспільства й держави; розвиток інформаційних і комунікаційних технологій; вдосконалення енергетичного сектору та підвищення енергоефективності; раціональне використання природних ресурсів; дослідження в галузі наук про життя, впровадження нових технологій для профілактики та лікування найпоширеніших захворювань; створення нових речовин і матеріалів [42].

Проте встановлені пріоритети мають досить загальний характер, що призводить до того, що майже всі винаходи можуть потрапити під цю класифікацію. Тому є необхідність більш чіткого визначення напрямків розвитку науки та техніки в Україні. Перш за все, варто зосередити увагу на розробках для виробничих секторів, які здатні швидко забезпечити повернення інвестицій у порівнянні з іншими проектами. Такий підхід дозволить державі накопичити більше фінансових ресурсів для подальших ініціатив, оскільки швидка окупність інвестицій сприятиме збільшенню доступних коштів для підтримки різноманітних наукових та технологічних проектів.

Система інновацій в Україні переважно формується державним науковим сектором. Лише 17% підприємств займаються дослідженнями та розробками порівняно із 49% у Європі. Витрати на наукові розробки постійно скорочуються, причому основні інвестиції в інновації підприємства спрямовують на придбання машинобудівного обладнання та програмного забезпечення. Значна частина фінансування інноваційної діяльності надходить з державного бюджету через Міністерство освіти і науки України (МОН України), яке підтримує наукові проекти в університетах та Національній академії наук України (НАНУ) [40].

Проте, однією з вагомих проблем залишається те, що об'єкти права інтелектуальної власності, розроблені вченими та ентузіастами, лише в поодиноких випадках проходять шлях комерціалізації та промислового виробництва всередині країни. Це є ключовою умовою інноваційної економіки, але більшість винахідників

намагаються реалізувати свої ідеї за кордоном, оскільки там існує вища ймовірність отримати прибуток та визнання [40].

Саме тому, одним із перспективних напрямів удосконалення державного управління інтелектуальною власністю є створення та підтримка інноваційних хабів. Такі центри, як київський UNIT.City, слугують каталізаторами технологічного прогресу, сприяючи синергії між науковцями, підприємцями та інвесторами. Вони не лише надають інфраструктуру для стартапів та інноваційних проєктів, але й стають платформами для обміну знаннями та досвідом, формуючи своєрідну екосистему інновацій.

Водночас спостерігається зростання кількості об'єктів інтелектуальної власності, що проходять процес комерціалізації, сприяючи формуванню додаткових джерел доходу [43]. У контексті інноваційної економіки комерціалізація та трансфер технологій виступають як фундаментальні елементи ланцюжка створення вартості. Інноваційні хаби виконують роль мосту між науковими розробками та бізнесом, забезпечуючи оперативне впровадження новітніх технологій у виробничі процеси. Завдяки концентрації ресурсів, експертних знань та капіталу, такі центри здатні суттєво прискорити цей процес, перетворюючи ідеї на комерційно успішні продукти та послуги. Таким чином, інноваційні хаби не лише стимулюють розвиток технологій, але й сприяють економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності країни на міжнародному рівні.

Питання права власності на результати інтелектуальної діяльності, створені в рамках інноваційних хабів, потребує особливої уваги. Можливим рішенням є запровадження механізмів спільної власності між державою, розробниками та інвесторами. Такий підхід забезпечить справедливий розподіл прибутків від комерціалізації та стимулюватиме подальші інновації. Держава може встановити

прозорі правила щодо передачі прав інтелектуальної власності, що сприятиме ефективному трансферу технологій від наукових установ до промисловості.

Таким чином, для підвищення рівня комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності в Україні необхідно створити сприятливі умови для винахідників всередині країни. Це включає розвиток інноваційних хабів, запровадження механізмів спільної власності та встановлення прозорих правил передачі прав інтелектуальної власності. Лише за таких умов можна очікувати, що наукові розробки та винаходи українських фахівців стануть основою для розвитку національної економіки та підвищення її конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Не можна оминати увагою і аспект міжнародної співпраці. Інтеграція українських інноваційних хабів у глобальні мережі відкриває додаткові можливості для залучення іноземних партнерів, обміну передовими технологіями та виходу на нові ринки. Держава може сприяти цьому шляхом укладання міжнародних угод, участі в програмах ЄС та інших міжнародних організацій. Глобалізація інноваційних процесів вимагає відкритості та готовності до співпраці на міжнародному рівні.

У світі існує багато реальних прикладів успішного розвитку інфраструктури інноваційної діяльності, що підтверджують ефективність такого підходу для стимулювання науково-технічного прогресу. Одним із найвідоміших прикладів успішного розвитку інноваційної інфраструктури є Кремнієва долина (Silicon Valley) у Сполучених Штатах Америки. Цей регіон, розташований у Північній Каліфорнії, став глобальним центром високотехнологічної індустрії завдяки концентрації провідних університетів, дослідницьких інститутів, технологічних компаній та венчурних інвесторів. Співпраця між академічними установами, такими як Стенфордський університет та Каліфорнійський університет у Берклі, і приватним сектором сприяла формуванню інноваційного середовища, яке

стимулювало розвиток нових технологій та їх комерціалізацію [44]. Важливу роль у цьому процесі відіграли венчурні фонди, які забезпечували фінансування перспективних стартапів, а також сприятливий регуляторний клімат, що підтримував підприємницьку ініціативу та інновації. Зі своєї сторони, Південна Корея демонструє інший успішний приклад розвитку інноваційної інфраструктури через Технопарк Теджон (Daedeok Innopolis). Цей науково-дослідний комплекс об'єднує понад 20 державних дослідницьких інститутів, 400 науково-дослідних центрів та близько 1 500 високотехнологічних компаній. Технопарк сприяє розвитку передових технологій у галузях електроніки, біотехнологій, інформаційних технологій та нанотехнологій. Уряд Південної Кореї активно підтримує розвиток Daedeok Innopolis через інвестиції в інфраструктуру, освіту та наукові дослідження, а також через політику «економічного розвитку, ґрунтованого на знаннях» [42]. Комплекс забезпечує платформу для співпраці між академічними установами, промисловістю та державними органами, що сприяє комерціалізації наукових розробок і підвищенню конкурентоспроможності країни на міжнародному ринку.

Державне управління, орієнтоване на підтримку інноваційних хабів, може включати розробку спеціальних програм фінансування, законодавче забезпечення сприятливого інвестиційного клімату та створення інфраструктури для досліджень і розробок. Важливо також забезпечити прозорість та ефективність адміністративних процедур, пов'язаних із реєстрацією об'єктів інтелектуальної власності та отриманням дозволів на їх використання. Адже бюрократія не повинна ставати перешкодою на шляху до інновацій.

Крім цього, якісна освіта та постійне підвищення кваліфікації фахівців у галузі інтелектуальної власності та кібербезпеки є фундаментальними складовими розвитку цих сфер в Україні. Ефективне управління інтелектуальною власністю вимагає не лише глибокого розуміння правових аспектів, але й знання технічних та

економічних нюансів, пов'язаних із створенням, захистом та комерціалізацією інновацій.

Незважаючи на позитивні тенденції в цифровізації процесів, існує проблема недостатнього рівня знань та відсутності досвіду у сфері правової охорони інтелектуальної власності та комерціалізації технологій серед українських розробників та науковців. Багато винахідників та дослідників не володіють необхідними навичками для ефективного захисту своїх розробок і їх успішного впровадження на ринок. Це може призводити до втрати потенційних прибутків, недоотримання інвестицій та уповільнення інноваційного розвитку країни.

У зв'язку з цим, доцільним є надання відповідних знань шляхом проведення спеціалізованих тренінгів, семінарів та конференцій. Впровадження спеціалізованих навчальних програм у вищих навчальних закладах сприятиме формуванню висококваліфікованого кадрового потенціалу у сфері інтелектуальної власності та кібербезпеки. Наприклад, створення кафедр або освітніх програм з інтелектуальної власності, як це зроблено в провідних університетах світу, дозволить студентам отримати глибокі знання з питань захисту прав, управління інтелектуальними активами та стратегій комерціалізації.

Державне управління має відігравати ключову роль у стимулюванні розвитку освіти в цій сфері. Впровадження спеціалізованих навчальних програм у вищих навчальних закладах, розробка стандартів освіти та підтримка наукових досліджень сприятимуть формуванню висококваліфікованого кадрового потенціалу. Держава може також надавати гранти та фінансову підтримку освітнім проектам, спрямованим на підвищення кваліфікації фахівців з інтелектуальної власності.

Освіта та підвищення кваліфікації фахівців у цій галузі сприятимуть ефективному захисту та комерціалізації інноваційних розробок. Це, у свою чергу, стимулюватиме інноваційну активність, сприятиме економічному розвитку країни та підвищенню її конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Підвищення обізнаності серед підприємців, науковців та громадськості щодо важливості захисту інтелектуальної власності допоможе створити культуру поваги до прав інтелектуальної власності. Інформаційні кампанії, освітні програми та співпраця з медіа можуть сприяти поширенню знань та формуванню позитивного ставлення до питань інтелектуальної власності. Важливим є також розвиток програм міжнародного співробітництва та обміну досвідом. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), Європейське патентне відомство та інші, може надати українським фахівцям доступ до передових практик у сфері інтелектуальної власності [45]. Участь у міжнародних проєктах та програмах навчання дозволить підвищити кваліфікацію спеціалістів та інтегрувати українську інтелектуальну сферу у світовий контекст.

Доцільно також запровадити сертифікаційні програми для фахівців у сфері інтелектуальної власності та кібербезпеки. Це допоможе встановити високі стандарти професійної компетентності та забезпечить якість послуг, що надаються у цій галузі. Наприклад, програми сертифікації можуть включати модулі з патентного права, авторського права, управління інтелектуальними активами, кібербезпеки та комерціалізації технологій. Звідси випливають міждисциплінарні програми, які поєднують технічні, правові та бізнес-аспекти інтелектуальної власності. Такі програми допоможуть фахівцям краще розуміти взаємозв'язки між різними сферами – бізнес, держава, науковці, та ефективніше впроваджувати інновації в практику.

В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та глобалізації економіки, кібербезпека стає невід'ємною складовою захисту інтелектуальної власності. Фахівці повинні бути обізнані з сучасними методами захисту інформації, управління ризиками та протидії кіберзагрозам. Інтеграція навчальних курсів з

кібербезпеки у програми з інтелектуальної власності дозволить підготувати спеціалістів, здатних забезпечити комплексний захист інтелектуальних активів.

Одним із ключових завдань для державних органів та відповідних інституцій стає налагодження системної роботи з кадровим потенціалом. В умовах перманентних викликів, спричинених вимушеними міграціями, мобілізаційними процесами та, на жаль, непоправними втратами серед фахівців, постає необхідність постійного оновлення та оптимізації кадрового складу. Це передбачає не лише створення сприятливого середовища для збереження наявних кадрів, а й удосконалення механізмів пошуку нових спеціалістів, які б змогли органічно вписатися у внутрішні процеси державних структур.

Паралельно з цим, особливої ваги набуває питання підвищення кваліфікації чинного персоналу. Постійна зміна пріоритетів, вимог до компетентностей і сценаріїв розвитку подій вимагає оперативного оновлення навичок і знань працівників. Для цього держава має впроваджувати програми професійного зростання, навчально-методичні семінари, курси та тренінги, здатні миттєво реагувати на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищах. Зрештою, інвестиції у людський капітал не лише стабілізують роботу державних інституцій, а й закладають основу для їхньої подальшої ефективності та конкурентоспроможності у складний і непередбачуваний період.

З 2017 року в Україні припинено атестацію патентних повірених, що негативно позначилося на професійному рівні фахівців у цій сфері. Комерціалізація інтелектуальної власності та підтримка інноваційної діяльності також не перебували у фокусі уваги. Оновлення технологічної бази, яке безпосередньо впливає на ефективність експертної роботи та функціонування державних реєстрів, не здійснювалося на тому рівні, якого вимагає сфера інтелектуальної власності в Україні [19]. Відповідно, УКРНОІВІ змушений не лише забезпечувати виконання делегованих повноважень та статутних завдань, планувати перспективні цілі та

завдання, але й надолужувати втрачені за попередні роки можливості розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності (в особі НОІВ) у цій сфері.

Важливою складовою сучасного процесу розвитку сфери інтелектуальної власності є цифровізація державного управління в Україні. Слід відзначити те, що електронні системи реєстрації інтелектуальної власності, такі як СЕВ ЗЕС (СЕВ – Система електронної взаємодії, ЗЕС – Заклад експертизи), дозволяють значно спростити процеси подання заявок на патенти, торгові марки та авторські права. Сама система є інноваційною платформою, спрямованою на автоматизацію всього спектру робіт із електронними документами, які використовуються у процесах набуття та підтримання чинності прав інтелектуальної власності. Ця система розроблена для забезпечення ефективної електронної взаємодії між суб'єктами правовідносин, включаючи заявників, патентних повірених, органи експертизи та інші зацікавлені сторони. Її впровадження має на меті підвищити прозорість, точність та швидкість усіх процедур у сфері інтелектуальної власності. Цей підхід не лише економить час, а й дозволяє зосередитися на інноваціях, не витрачаючи ресурси на бюрократію [46].

Насамперед, СЕВ ЗЕС забезпечує масштабний перехід до безпаперової технології обміну документами, що знижує залежність від паперових носіїв. Це не лише екологічно відповідально, але й економічно виправдано, оскільки дозволяє скоротити витрати на друк, транспортування та зберігання документів. Використання платформи забезпечує відповідність документів усім чинним нормативно-правовим вимогам, що значно зменшує ризик помилок чи відхилень у процесах реєстрації та експертизи [46].

Однією з ключових переваг системи є забезпечення цілісності та конфіденційності інформації. СЕВ ЗЕС гарантує, що дані не будуть спотворені або втрачені під час обміну, використовуючи сучасні методи шифрування та

криптографічного захисту, що особливо важливо для роботи з чутливими документами, які містять комерційні таємниці або конфіденційну інформацію заявників. Крім того, система дозволяє передавати документи майже миттєво, скорочуючи час розгляду заявок і забезпечуючи швидкий зворотний зв'язок між усіма учасниками процесу [46].

Економічна ефективність СЕВ ЗЕС полягає в тому, що допомагає скоротити витрати на адміністрування документообігу та зменшує кількість помилок, пов'язаних із людським фактором. Автоматизована обробка даних значно підвищує продуктивність, пришвидшуючи всі ключові етапи процедур і забезпечуючи високу точність [46].

Впровадження СЕВ ЗЕС стало стратегічним кроком у цифровізації державного управління у сфері інтелектуальної власності, дозволяючи підвищити прозорість адміністративних процесів, зменшити корупційні ризики та забезпечити відповідність міжнародним стандартам [46].

СЕВ ЗЕС також сприяє гармонізації процесів із вимогами таких міжнародних організацій, як Всесвітня організація інтелектуальної власності (WIPO). Це полегшує взаємодію з іноземними партнерами, дозволяючи українським винахідникам отримувати належний захист своїх прав за межами країни. Система підтримує розвиток інновацій, створюючи передумови для активізації інтелектуального потенціалу держави та підвищення її конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Окрім цього, цифрові технології можуть активно використовуватися для контролю та запобігання порушенням прав інтелектуальної власності. Сучасні системи моніторингу, наприклад, здатні виявляти інформацію про неправомірне використання авторських прав в Інтернеті та на електронних платформах. Ці системи можуть застосовувати алгоритми машинного навчання та штучного інтелекту для пошуку і аналізу великих масивів даних. Впровадження таких

технологій може суттєво підвищити ефективність боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності [47]. Штучний інтелект та великі дані забезпечують новий рівень контролю за використанням інтелектуальної власності, одночасно підвищуючи ефективність адміністративних процесів.

Термін «штучний інтелект» зазвичай стосується здатності обчислювальних пристроїв виконувати завдання, подібні до людського мислення. Це поняття використовується в патентних заявках уже протягом десятиліть, хоча історично лише небагато комп'ютерів могли виконувати щось, навіть віддалено схоже на людське мислення. Насправді, багато патентних заявок здавалися такими, що використовують цей термін як маркетинговий інструмент, вихваляючи переваги певних алгоритмів та/або процесів [48].

Моделі машинного навчання (ML), підмножина штучного інтелекту, є однією з найсучасніших форм алгоритмів, які дозволяють комп'ютерам імітувати людське мислення. Зазвичай такі моделі налаштовуються (тобто тренуються) за допомогою великих обсягів даних, відомих як навчальні дані, щоб через аналіз цих даних навчитися виконувати певні завдання. Хоча термін «машинне навчання» також є досить старим (його використовував ще в 1960-х роках комп'ютерний вчений Артур Самуель), історично реалізація таких моделей була майже неможливою. Сучасні обчислювальні пристрої дозволяють впроваджувати моделі ML навіть на споживчому обладнанні. Одним із найперспективніших застосувань моделей ML є так зване глибинне навчання, яке використовує штучні нейронні мережі, спеціально розроблені для імітації роботи людського мозку. Такий підхід вимагає значних обчислювальних ресурсів, але може давати вражаючі результати. Наприклад, відомий алгоритм ChatGPT використовує глибинне навчання, що дозволяє йому реалістично відповідати на запитання [48].

За допомогою штучного інтелекту можна прискорити процеси реєстрації та моніторингу порушень прав інтелектуальної власності. В світі з'являється дедалі

більше цифрових програм (SaaS), які пропонують у своїх продуктах використовувати штучний інтелект для автоматичного порівняння нових заявок на патенти та торгові марки з уже існуючими об'єктами, виявляючи можливі збіги чи порушення прав власників. Наприклад, IPlytics, PatentSight, Markify та інші.

Аналіз великих даних дозволяє глибше зрозуміти ринок і виявити тенденції в сфері інтелектуальної власності, зокрема відстежувати активність щодо патентних заявок у певних галузях. Це, у свою чергу, дає змогу адаптувати стратегії розвитку, підлаштовуючись під нові вимоги ринку та враховуючи тенденції в інших країнах, з якими встановлені економічні зв'язки.

У підсумку, слід відзначити, що поєднання зусиль у сфері освіти, державного управління та інтелектуальної власності є ключовим для стимулювання інноваційного розвитку України. Системний підхід, який включає вдосконалення освітніх програм, активну участь держави у регулюванні та підтримці цієї сфери, а також формування культури поваги до прав інтелектуальної власності у суспільстві, сприятиме досягненню стратегічних цілей країни.

3.2. Забезпечення державного управління інтелектуальною власністю у сфері національної безпеки і оборони

В умовах післявоєнного відновлення України стратегічний фокус має бути спрямований на галузях, які здатні стати рушіями економічного зростання та забезпечити національну безпеку. Уряд України визначив чотири пріоритетні напрямки розвитку:

- мілітарі-тек (високотехнологічне озброєння);
- металургію та машинобудування;
- сільське господарство і харчову промисловість;
- ІТ-галузь.

Ключовим елементом успіху в цих сферах є інновації та ефективне державне управління інтелектуальною власністю [49].

Вплив інтелектуальної власності на інноваційне середовище в галузевому контексті можна яскраво продемонструвати на прикладі оборонної сфери. Протягом років незалежності України було здійснено шість масштабних трансформацій у сфері управління військово-промисловим комплексом та реалізації військово-промислової інноваційної політики. Починаючи зі створення у 1991 році Державного комітету з оборонної промисловості та машинобудування, ці зміни включали заснування у 2010 році Державного концерну, з одночасним покладенням на Міністерство економічного розвитку і торгівлі функцій формування та забезпечення реалізації державної політики, зокрема інноваційної, у сфері функціонування і розвитку військово-промислового комплексу та науково-технічного потенціалу в галузі озброєнь та військової техніки.

За останні чотири роки в Україні було ухвалено низку нормативно-правових актів, спрямованих на вирішення проблем у сфері національної безпеки та оборони, зокрема була затверджена Стратегія воєнної безпеки України [50]. Наразі ключову роль у виробництві інноваційної продукції оборонного призначення відіграють підприємства державного та комерційного секторів у таких галузях оборонної промисловості, як авіабудування, виробництво бронетанкової техніки та двигунобудування, виготовлення спеціальних засобів, високоточної зброї та боєприпасів, кораблебудування.

Вагомим прикладом є проєкт «Армія дронів» у межах платформи UNITED24, завдяки якому українські військові отримують найкращі безпілотні літальні апарати, що стимулює розвиток вітчизняних виробників БПЛА. Станом на початок 2023 року, за сім місяців реалізації проєкту, на запит військових було законтрактовано майже 1600 дронів на суму 3,3 млрд грн. Частина з них – це дрони українських виробників. Держава зосереджується на системному стимулюванні

розвитку виробництва БПЛА в Україні, оскільки цей ринок має значний потенціал. Міністерство економіки спрямоване на систематичне стимулювання розвитку виробництва з перспективою на майбутнє [51].

Проте загальна інноваційна розбалансованість, що виражається у численних змінах підходів до управління інноваціями на підприємствах оборонної промисловості, призвела до відсутності стратегії інноваційного розвитку підприємств військово-промислового комплексу, узгодженої із загальнодержавною військово-промисловою політикою, та ускладнила концентрацію фінансових та інтелектуальних ресурсів на пріоритетних інноваційних напрямках. Результати аналізу динаміки інноваційного розвитку підприємств військово-промислового комплексу, а також їх фінансового стану, рівня інтелектуального потенціалу та зносу основних виробничих фондів, свідчать про недостатню ефективність державного управління цими підприємствами та необхідність зміни напрямів розвитку оборонно-промислового комплексу. Це може бути досягнуто шляхом впровадження вертикально інтегрованих виробничих структур, здійснення незалежного контролю за діяльністю державних підприємств військово-промислового комплексу, включаючи інноваційну сферу, та перегляду частки державного сектору.

Війна в Україні приводить до постійного зростання потреб військових формувань, які державний сектор не в змозі задовольнити повною мірою. Більш гнучка система прийняття управлінських рішень та готовність до інвестування в інновації в оборонних проєктах спричинили посилення ролі приватного сектору оборонної промисловості. З огляду на значні міжнародні обмеження на імпорту товарів військового призначення і технологій до України, переоснащення Збройних Сил та інших військових формувань здійснюється приватними та державними підприємствами переважно за рахунок власних виробничих потужностей та власних інноваційних розробок нової чи удосконаленої військової техніки.

У сучасних умовах забезпечення обороноздатності держави неможливе без розв'язання проблемних питань управління інтелектуальною власністю, особливо у сфері національної безпеки. Однією з таких проблем є невизначеність ролі держави щодо об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема тих, які можуть належати до сфери національної безпеки.

Національна система захисту інтелектуальної власності в Україні є важливим інструментом у забезпеченні обороноздатності держави шляхом охорони наукових, технічних та технологічних розробок у сфері оборони. У цьому контексті особливу вагу мають інновації, оскільки вони лежать в основі індустріалізації, яка відіграє ключову роль у диверсифікації економіки та подоланні її структурних слабкостей. Промисловість, зокрема військово-промисловий комплекс, виступає двигуном інновацій, підвищення продуктивності та зростання експорту. Фундаментальне значення в цьому процесі має інтелектуальна власність як право на результати інтелектуальної та творчої діяльності, що виникає внаслідок їх створення за умови відповідності вимогам закону [52].

Для забезпечення ефективного державного управління інтелектуальною власністю в сфері національної безпеки та оборони необхідно законодавчо визначити: які об'єкти права інтелектуальної власності відносяться до сфери національної безпеки і оборони; який орган відповідальний за визначення таких об'єктів права інтелектуальної власності, що стосуються державної безпеки; умови набуття та здійснення права власності на ці об'єкти права інтелектуальної власності; державний орган, який від імені держави та в її інтересах здійснюватиме права власника об'єктів права інтелектуальної власності, що повинні перебувати у державній власності; а також механізм реалізації положень Конституції України щодо примусового відчуження об'єктів права інтелектуальної власності за певних умов.

Військова безпека значною мірою залежить від оснащення Збройних Сил України сучасними видами та зразками озброєння і військової техніки, створеними на основі об'єктів права інтелектуальної власності. Саме у військово-технічній сфері виникають зразки озброєння і військової техніки, що належать до сфери національної безпеки і оборони, і держава зобов'язана захистити їх від неправомірного використання. Це дозволить підвищити конкурентоспроможність вітчизняного оборонно-промислового комплексу та унеможливить претензії з боку інших суб'єктів під час масового виробництва зразків озброєння і військової техніки для внутрішніх потреб і на експорт, що безпосередньо впливає на обороноздатність країни. Вказане потребує належного захисту прав інтелектуальної власності у процесі власного виробництва та військово-технічного співробітництва [53].

Інтелектуальна власність відіграє ключову роль у підвищенні рівня обороноздатності, проявляючись на етапі формування оборонної політики та реалізуючись у двох формах: шляхом впливу на розвиток національної економіки та оборонно-промислового комплексу, а також безпосередньо через вплив на створення і постачання озброєння і військової техніки до Збройних Сил України [53].

Очевидно, що для Збройних Сил України розробка та впровадження сучасних видів озброєння і військової техніки повинні ґрунтуватися на найновіших науково-технічних досягненнях. Це підкреслює необхідність підвищення якості та ефективності використання інтелектуального потенціалу в процесі створення та модернізації озброєння і військової техніки. Оснащення Збройних Сил України новітніми видами озброєння і військової техніки залежить, зокрема, від здатності оборонно-промислового комплексу впроваджувати передові технології, забезпечувати високий науково-технічний рівень, новизну, патентоспроможність та патентну чистоту зразків озброєння і військової техніки [54].

Досвід Південної Кореї у сфері експорту озброєння та розвитку оборонної промисловості є унікальним прикладом того, як ефективне державне управління, стратегічні інвестиції в інновації та чітке регулювання інтелектуальної власності можуть трансформувати країну в глобального гравця на ринку військових технологій. Сьогодні Корея входить до десятки найбільших експортерів озброєння у світі (рис. 3.2), тоді як ще кілька десятиліть тому її оборонна промисловість знаходилася на початковій стадії розвитку. Цей успіх можна повторити в Україні, яка також має великий науково-технічний потенціал та сильну традицію у створенні інноваційних оборонних рішень.

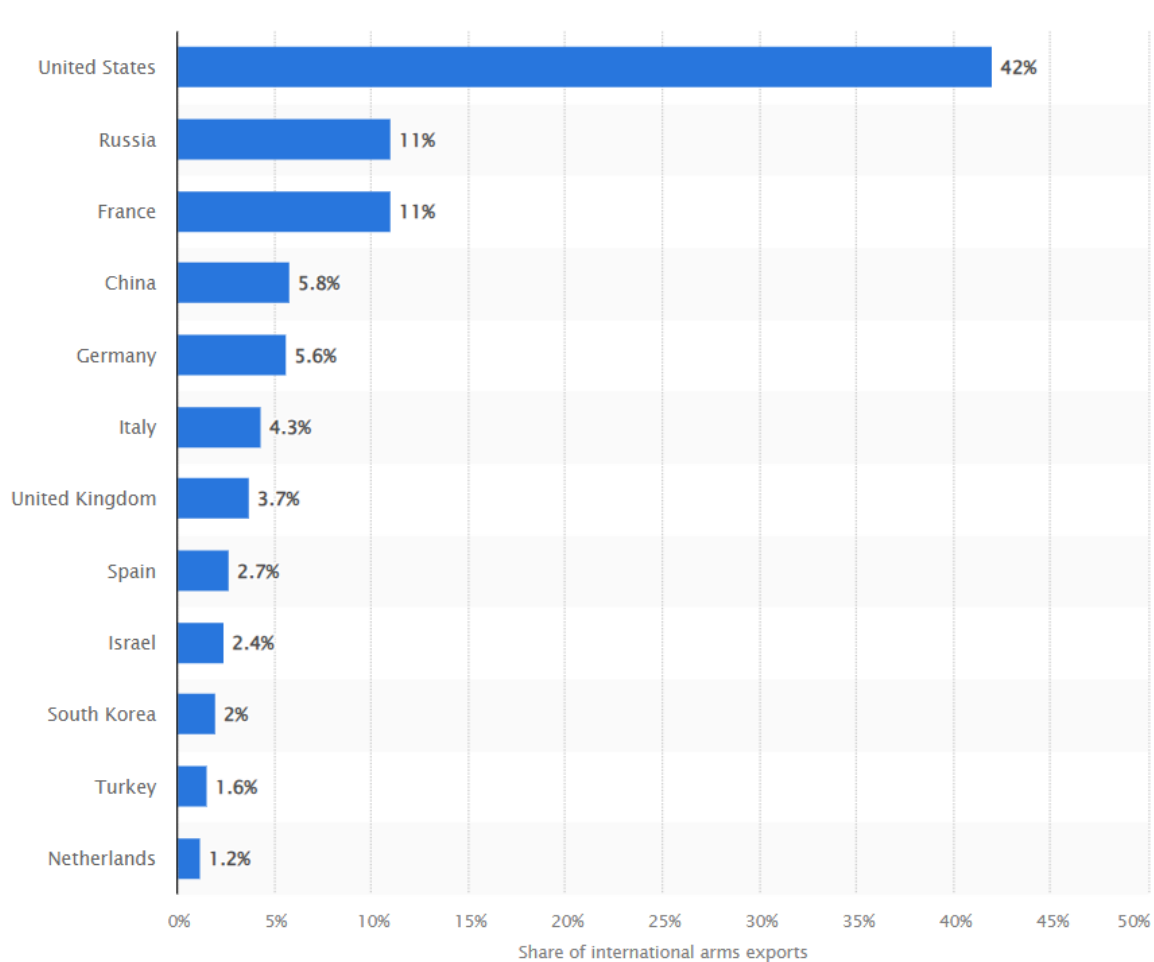

Рис. 3.2. Оборонний експорт за країнами 2023 [55].

Ключовими факторами успіху Південної Кореї стали кілька новаторських ініціатив, реалізованих завдяки ухваленню Національного закону про сприяння інноваціям у сфері оборонної науки і технологій (National Defense Science and Technology Innovation Promotion Act), який набув чинності 1 квітня 2021 року [56]. Цей закон заклав правову основу для стимулювання приватного сектора до інвестування в дослідження та розробки у сфері національної оборони, зокрема через чіткі стимули та механізми зменшення ризиків для компаній.

Перш за все, закон розширив можливості приватного сектора щодо володіння правами інтелектуальної власності на продукти, розроблені спільно з урядом. Якщо раніше права зазвичай залишалися виключно за державою, то тепер приватні компанії можуть спільно володіти інтелектуальними правами, якщо вони інвестували у процес розробки або брали на себе певні зобов'язання. Це стимулює підприємства вкладати більше ресурсів у високоризиковані, але перспективні розробки, такі як системи озброєння нового покоління чи технології штучного інтелекту для оборонних цілей .

Друга ключова ініціатива – це введення адміністративних контрактів для проектів Науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) у сфері оборони, які дозволяють приватним компаніям уникати відповідальності за невдачі у разі сумнівного виконання досліджень. Це значно знизило ризики для бізнесу, що сприяло активному залученню підприємств до розробки новітніх оборонних технологій .

Третій фактор успіху – інтеграція науки і промисловості через спільні дослідницькі проекти, що охоплюють базові та прикладні дослідження. Закон стимулював участь приватних компаній у проектах, які раніше залишалися виключно державною прерогативою. Крім того, він дозволив розширити сфери відповідальності для компаній, які займаються розробкою стратегічно важливих технологій, таких як автономні системи озброєння або новітні матеріали для

військової техніки. Завдяки цьому поглибленню співпраці приватний сектор отримав доступ до найновіших наукових розробок та технологічних рішень, що значно скоротило час від ідеї до готового продукту. У свою чергу, науково-дослідні установи отримали додаткове фінансування та стимули для зосередження на практично значущих напрямках досліджень, посилюючи взаємозв'язок між академічною наукою та реальними потребами промисловості.

Таким чином, система правового захисту інтелектуальної власності, заохочення інвестицій у ризиковані розробки та створення сприятливих умов для державно-приватного партнерства стали основою успіху Кореї у розвитку оборонної промисловості. Україна може використати цей досвід для створення подібної екосистеми, орієнтованої на підтримку інновацій у військовій сфері та розвитку стратегічного експорту. Водночас український уряд може застосувати прозорі механізми співпраці з комерційним сектором, що передбачатимуть чіткі процедури захисту інтелектуальних прав та розподіл ризиків між учасниками. Реалізація подібного підходу здатна не лише зміцнити оборонний потенціал України, а й підвищити її привабливість як партнера для міжнародних інвесторів та передових технологічних компаній.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження вдосконалення державного управління інтелектуальною власністю у післявоєнний період зроблено узагальнення, а також сформульовані такі положення та рекомендації.

1. Узагальнено понятійно-категорійний апарат дослідження державного управління у сфері інтелектуальної власності, що дало змогу систематизувати сутнісні особливості системи державного управління у цій галузі. Таке впорядкування дозволило чітко визначити ключові поняття, терміни та концептуальні підходи, які забезпечують теоретичну цілісність та логічну узгодженість наукових розвідок. Завдяки цьому уніфікуються засади комунікації між суб'єктами управління, науковцями та практиками, що знижує ймовірність непорозумінь і сприяє ефективному використанню інтелектуальних ресурсів у післявоєнний період.

Запропоновано категорію «державне управління у сфері інтелектуальної власності» розглядати як багатовимірний концептуальний каркас, що поєднує організаційні, правові, економічні та інформаційні заходи, які здійснюються державними органами влади, спрямовані на стимулювання інноваційного розвитку, охорону прав творчих суб'єктів та формування сприятливого середовища для використання інтелектуальних продуктів в інтересах сталого зростання держави.

2. Установлено, що нормативно-правове забезпечення державного управління інтелектуальною власністю в Україні є недосконалим, має низку недоліків і прогалин. Недостатня увага з боку законодавця до оновлення нормативно-правової бази у сфері інтелектуальної власності гальмує розвиток у цій сфері, зокрема ускладнюючи процес реєстрації прав і перешкоджаючи оперативній реакції на динамічні зміни інноваційного середовища. Така ситуація потребує

оновлення законодавчої бази, впровадження електронних інструментів управління та зміцнення інституційної спроможності. Нові підходи до розв'язання проблем у сфері інтелектуальної власності включають таке: гармонізацію нормативно-правових актів із європейськими та міжнародними стандартами; завершення суміжних реформ (податкової, митної, судової); запровадження сучасних ІТ-рішень; розбудова цілісної вертикалі державного управління інтелектуальною сферою. Усунення нормативно-правових та відповідних інституційних недоліків сприятиме створенню сприятливого середовища для ефективної діяльності суб'єктів відносин у сфері інтелектуальної власності, а також стане підґрунтям для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної інноваційної економіки.

3. Аналіз міжнародної та зарубіжних національних систем стосовно інтелектуальної власності свідчить про тенденцію до посилення її захищеності на різних рівнях, що підтверджується укладенням низки договорів та збільшенням кількості країн-учасниць. Установлено, що вирішальне значення нині має формування інноваційно орієнтованого світогляду, що передбачає розвиток національних орієнтирів, заснованих на впевненості в моральній та економічній цінності інтелектуальних зусиль.

Позитивний досвід зарубіжних країн дозволяє зробити висновок, що тісний зв'язок державного управління інтелектуальною власністю із державною науково-технічною політикою, яка базується на трьох основних елементах: визначення пріоритетів науково-технічного розвитку; фінансове та ресурсне забезпечення створення технологій та їх комерціалізації; забезпечення інфраструктури та менеджменту. Основна роль держави за такого підходу полягає в регулюванні процесів охорони та введення об'єктів інтелектуальної власності у господарський обіг, а також у забезпеченні захисту прав і законних інтересів авторів, організацій, інвесторів та держави в цілому.

Адаптація закордонного досвіду в Україні вимагає врахування особливостей національної регуляторної системи, історичного контексту та поточного стану економіки. Проте його впровадження здатне підвищити ефективність державного управління інтелектуальною власністю, стимулювати інноваційну діяльність, розвинути дієві механізми захисту прав та забезпечити більш високу інституційну якість, що стане важливою складовою стратегії післявоєнного відновлення України і можливістю зайняття високого місця у глобальному інноваційному просторі.

4. Визначено, що система державного управління інтелектуальною власністю в Україні, незважаючи на певні досягнення, стикається з численними викликами воєнного періоду, що ускладнюють її ефективне функціонування. До основних проблем сучасного періоду, які потребують послідовних зважених заходів з боку органів державного управління, відносяться: зниження рівня інноваційної діяльності, підтвержене міжнародними рейтингами; збитки науковій інфраструктурі України через активні бойові дії; ускладнення процесу охорони інтелектуальної власності внаслідок російської агресії; недостатній захист прав інтелектуальної власності та відсутність єдиної системи моніторингу порушень прав інтелектуальної власності; низький рівень комерціалізації інтелектуальної власності; недосконалість інституційної взаємодії суб'єктів відносин у сфері інтелектуальної власності, зокрема координації діяльності між Міністерством економіки України, УКРНОІВІ та Державною митною службою України; зниження експертної роботи у досліджуваній сфері через відтік висококваліфікованих спеціалістів, мобілізацію фахівців та втрати серед персоналу; незадовільний стан технологічної бази, що негативно впливає на функціонування державних реєстрів; недостатня популяризація культури інтелектуальної власності серед населення та підтримки молодих науковців.

Ці проблеми набувають особливої актуальності в контексті війни, яка суттєво трансформувала соціально-економічний ландшафт країни, підсиливши залежність

економіки від інновацій, технологій та знань. Виклики, що постали перед сферою інтелектуальної власності, вимагають комплексного підходу, спрямованого як на подолання поточних труднощів, так і на забезпечення довгострокового розвитку.

5. Доведено, що розвиток сфери інтелектуальної власності та подолання існуючих проблем, потребують вироблення нових підходів для їх вирішення на державному рівні, які стосуються:

- вдосконалення законодавства та механізмів захисту прав у сфері інтелектуальної власності, що обумовлює повну кодифікацію нормативно-правової бази у сфері інтелектуальної власності (Кодекси інтелектуальної власності прийнято у Франції та Португалії) або часткову кодифікацію (окремі закони щодо певних видів інтелектуальної власності, як це має місце в Німеччині); адаптація та гармонізація національного законодавства з європейськими та міжнародними нормами в контексті інтеграції України до Європейського Союзу;

- активізації інноваційної діяльності через ефективне використання об'єктів інтелектуальної власності; актуалізації створення та підтримки інноваційних хабів;

- налагодження системної роботи з кадрами, якісна освіта та постійне підвищення кваліфікації фахівців у галузі інтелектуальної власності та кібербезпеки;

- визначення пріоритетних галузей фінансування наукової та винахідницької діяльності, які не потребують значних капіталовкладень;

- цифровізації сфери інтелектуальної власності; покращення електронних систем реєстрації інтелектуальної власності та спрощення процесів подання заявок на патенти, торгові марки та авторські права; використання цифрових технологій для запобігання та контролю за порушеннями прав у сфері інтелектуальної власності.

6. Визначено важливу роль державного управління інтелектуальною власністю у сфері національної безпеки і оборони. Доведено, що комплексний

підхід до вдосконалення реалізації інтелектуальних прав у військово-промисловому комплексі сприятиме оперативному впровадженню нових технологій в оборонні системи, підвищенню якості озброєння та посиленню стратегічного потенціалу країни. Особливого значення набуває формування законодавчих механізмів, які чітко визначатимуть суб'єктів, об'єкти та процедури захисту прав інтелектуальної власності в оборонній сфері. Розвиток партнерства між державою, приватними підприємствами та науковими закладами, інвестування в дослідницькі проєкти, стимулювання внутрішнього виробництва високотехнологічної продукції та ефективного патентування винаходів у цій галузі сприятимуть зміцненню обороноздатності України. Такий підхід не лише розширює можливості модернізації Збройних Сил та військово-промислового комплексу України, але й закладає основу для успішної інтеграції держави у міжнародні ланцюги постачання високотехнологічних товарів та послуг.

Хоча військові дії в Україні все ще тривають, пошук шляхів відновлення країни у післявоєнний період є критично важливим завданням, оскільки масштаби руйнувань, спричинених війною, є безпрецедентними і потребують негайного втручання. У контексті післявоєнної відбудови країни ефективно державне управління у сфері інноваційної діяльності, захисту інтелектуальної власності та освіти може відіграти провідну роль, оскільки дозволить найбільш ефективно реалізувати наявний потенціал у розбудові незалежної, конкурентоспроможної, інноваційної країни, здатної забезпечити високий соціальний та економічний рівень життя своїх громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Паладій М. В. Характеристика та складові сфери інтелектуальної власності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 14. С. 74–76.
2. Орлов В. В. Формування концепції державного управління інтелектуальною власністю в Україні. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2013. №1 (3). С. 115–119.
3. Сцібан О. Я. Державне регулювання захисту прав інтелектуальної власності. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління*. 2012. № 4. С. 241–246.
4. Васильєва О. І., Васильєва Н. В. Деякі аспекти державного управління об'єктами інтелектуальної власності. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1420> (дата звернення: 28.11.2024).
5. Бородата К. В., Коваль І. Ф. Суб'єкти прав інтелектуальної власності. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2020. № 2 (12). С. 157–161.
6. Божко В. П., Машкіна А. С., Омельченко О. Л. Інтелектуальна власність науково-технічної продукції в умовах економіки знань. *Часопис економічних реформ*. 2020. № 4. С. 10–15.
7. Новаченко Т. В., Дяченко Н. П., Демченко С. О. Модернізація механізмів державного управління у сфері інтелектуальної власності України в контексті глобалізаційних процесів розвитку. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 3. С. 118–124.
8. Лук'яненко О., Лук'яненко Л. Інтелектуальна власність у глобальній парадигмі економічного розвитку. *Ринок цінних паперів України*. 2014. № 11-12. С. 45–53.

9. Кузьменко О. М. Інтелектуальна власність як фактор економічного зростання. *Водний транспорт*. 2013. № 2. С. 93–99.
10. Бошицький Ю. Л. Інтелектуальна власність в Україні: деякі питання публічного адміністрування. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 212–216.
11. Лихолат А. О. Інтелектуальна власність: стан і перспективи її розвитку в Україні. *Сторінки історії*. 2014. № 37. С. 159–170.
12. Васильєв О. Інтелектуальна власність: визначення, структура та роль у сучасних економічних умовах. *Економіка і суспільство*. 2016. № 6. С. 53–57.
13. Димов О. М. Інтелектуальна власність в інноваційному розвитку України. *Зрошуване землеробство*. 2014. № 61. С. 151–155.
14. Штиршов О. М., Сухорукова А. Л. Правові аспекти відповідальності у сфері порушення прав інтелектуальної власності: світовий досвід і Україна. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2022. № 17. С. 867-904. URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/323/278> (дата звернення: 28.11.2024)
15. Жовтанецька О.О., Жовтанецький А.З. Інтелектуальна власність в умовах глобалізації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 624. С. 221-226. URL: <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/872> (дата звернення: 27.10.2024)
16. Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності : Закон України від 16.06.2020 № 703-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-20#Text> (дата звернення: 23.10.2024).
17. Офіційний портал Міністерства економіки України. URL: <https://me.gov.ua/> (дата звернення: 01.12.2024).
18. Офіційний портал Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/> (дата звернення: 01.12.2024).

19. Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій. Стратегічний план розвитку 2024-2028. URL: https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/04/Stratehichnyyi_plan_rozvytku_UKRNOIVI_2024-2028-web.pdf (дата звернення: 25.10.2024)
20. Конституція України: прийнята 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 23.10.2024).
21. Харебава Т. Авторські права на об'єкт, створений штучним інтелектом. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/225383_avtorsk-prava-na-obkt-stvoreniy-shtuchnim-ntelektom (дата звернення: 28.10.2024).
22. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123 (дата звернення: 23.10.2024).
23. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (Паризький Акт від 24.07.1971 р., змінений 2.10.1979 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051 (дата звернення: 23.10.2024).
24. Пасемко Г. П., Бесєдіна Г. Є. Управління інтелектуальною власністю : навч. посіб. Харків : ХНАУ, 2020. 180 с.
25. Дергачова В. В., Пермінова С. О. Інтелектуальна власність : навч. посіб. Київ : НТУУ «КПІ», 2015. 414 с.
26. Кузнякова Т. В. Державна політика у сфері інтелектуальної власності: історія становлення та міжнародний досвід. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2015. № 48-49. С. 80–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2015_48-49_12 (дата звернення: 05.11.2024).
27. Espacenet – patent classification. URL: <https://worldwide.espacenet.com/patent/cpc-browser> (дата звернення: 06.11.2024).
28. Статистичний звіт за результатами роботи Системи виявлення вразливостей і реагування на кіберінциденти та кібератаки в 2023 році. URL: <https://scrc.gov.ua/uk/articles/334> (дата звернення: 10.11.2024).

29. EU AI Act: first regulation on artificial intelligence. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence> (дата звернення: 10.11.2024).
30. Вікулова А. О. Концептуальні засади управління інтелектуальною власністю у системі трансферу технологій: досвід Південної Кореї. *Підприємництво та інновації*. 2020. №11-1. С. 49–53.
31. The Economist Intelligence Unit. Protection of intellectual property in South Korea. URL: http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1893487173&Country=South%20Korea&topic=Regulation&s_4 (дата звернення: 04.11.2024).
32. Intellectual Property in South Korea. URL: <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=253&plang=EN> (дата звернення: 04.11.2024).
33. The Global Innovation Index 2024. URL: https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2024/assets/67729/2000%20Global%20Innovation%20Index%202024_WEB2.pdf (дата звернення: 29.10.2024).
34. Уряд ухвалив Стратегію розвитку індустріальних парків до 2030 року. Інформація Міністерства економіки України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=250a7eca-f524-4ec7-a584-056bc54c1a90&title=IndustrialniParki> (дата звернення: 05.11.2024).
35. Інформація про реформу правової охорони та захисту інтелектуальної власності. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=f68343c1-6637-4e6f-a381-68b3fcd01f42&title=InformatsiiaProReformuPravovaOkhoronaTaZakhistIntelektualnoiVlasnosti> (дата звернення: 05.11.2024).
36. Наука в Україні у 2024 році. URL: <https://nim.media/articles/nauka-v-ukrayini-u-2024-rotsi> (дата звернення: 12.11.2024).

37. Свиріденко Ю. Україні будуть потрібні сучасні знання та технології для відновлення інфраструктури. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=18498c02-3db8-42b5-8d51-d35791e4afa0&title=UkrainiBudutPotribniSuchasniZnanniaTaTekhnologiiDliaVidnovlenniaInfrastrukturi-YuliiaSviridenkoVDavosi> (дата звернення: 14.11.2024).
38. Ukraine: Request for Purchase Under the Rapid Financing Instrument-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2022/10/19/Ukraine-Request-for-Purchase-Under-the-Rapid-Financing-Instrument-Press-Release-Staff-524913?cid=em-COM-123-45549> (дата звернення: 14.11.2024).
39. Бережна Т. 600 тисяч українців повернулися до роботи від початку війни. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=3d24f88b-d781-4abb-b81d-ea0aa464f25e&title=DoRoboti> (дата звернення: 16.11.2024).
40. Довженко В. А., Марченко Є. Л. Удосконалення державної системи управління інтелектуальною власністю як основи формування інноваційної моделі розвитку України. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2021. №5 (17). С. 139–151.
41. Європейський звіт щодо захисту прав інтелектуальної власності. URL: <http://uaacr.org/2020/01/27/yevropejskyjzvit-shhodo-zahystu-prav-intelektualnoyivlasnosti/> (дата звернення: 17.11.2024).
42. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України від 20.02.2021 р. № 2623-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text> (дата звернення: 22.11.2024).
43. Наберухін В.А. Організаційно-економічний механізм комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності в аграрному секторі економіки України. *Ефективна*

- економіка*. 2015. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4666> (дата звернення: 20.11.2024).
44. Довженко В. А., Войтенко А. Б., Кравець І. В. Державне управління в Україні: історія розвитку та особливості сучасної системи. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2021. № 1(13). С. 115–125.
45. The World Intellectual Property Organization. URL: <https://www.wipo.int/> (дата звернення: 24.10.2024).
46. СЕВ ЗЕС. URL: <https://sev.ukrpatent.org/> (дата звернення: 25.10.2024).
47. Пащенко О. А., Коровяка Є. А., Хоменко В. Л., Калюжна Т. М. Використання штучного інтелекту у сфері освіти. *Фінансово-економічні проблеми розвитку суб'єктів господарювання в період становлення інноваційної економіки: зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 10.11.2022 р.)*. Кривий Ріг : Криворізький національний університет, 2022. У 2 ч. Ч. 2. С. 619–622.
48. Patent Protection for Artificial Intelligence and Machine Learning. URL: <https://www.lexisnexis.com/community/insights/legal/practical-guidance-journal/b/pa/posts/patent-protection-for-artificial-intelligence-and-machine-learning> (дата звернення: 06.11.2024).
49. Свириденко Ю. Уряд робить ставку на розвиток чотирьох пріоритетних галузей, які стануть локомотивом для відновлення української економіки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-robyt-stavku-na-rozvytok-chotyrokhpriorytetnykh-haluzei-iaki-stanut-lokomotyvom-dlia-vidnovlennia-ukrainskoi-ekonomiky-iuliia-svyrydenko> (дата звернення: 22.11.2024).
50. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : затв. Указом Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення: 22.11.2024).
51. Держава стимулюватиме розвиток виробництва БПЛА в Україні на системній основі. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b11bedb4-50f2->

- 4147-869e-0d7e62e1df8d&title=DerzhavaStimuliuvatiime (дата звернення: 22.11.2024).
52. Бутнік-Сіверський О. Б. Інтелектуальна власність як складова системи забезпечення національної безпеки. *Ефективне використання результатів наукових досліджень та об'єктів інтелектуальної власності* : ел. зб. матер. III Міжн. наук.-практ. конф. «Інтерн.-міст КИЇВ – ДНІПРО», Управл. проект. Секція 6 (м. Київ, 18.03.2021 р.). Київ : Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2021. 158 с.
53. Зайківський О., Оністрат О. Роль інтелектуальної власності у забезпеченні обороноздатності держави. Ч. 1. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2021. № 4. С. 42–68.
54. Зайківський О., Оністрат О. Роль інтелектуальної власності у забезпеченні обороноздатності держави. Ч. 2. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2021. № 5. С. 19–33.
55. Defence export by country 2023. Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/267131/market-share-of-the-leading-exporters-of-conventional-weapons/> (дата звернення: 23.11.2024).
56. South Korea Enacts the National Defense Science and Technology Innovation Promotion Act. URL: https://www.hwawoo.com/newsletter/2021_06_01/210601_eng.pdf (дата звернення: 24.11.2024).